

Araştırma Makalesi / Research Article

**SAFEVİ VE AVUSTURYA SEFERLERİNDE
YENİÇERİ AĞALARI VE YENİÇERİ OCAĞININ
DÖNÜŞÜMÜ (1578-1606)**

Emirhan ÖZÇELİK*

Öz: Osmanlıların, 1578-1590 yılları arasında Safevilere ve 1593-1606 yılları arasında Avusturya'ya karşı yürüttüğü savaşlar sırasında yeniçeri ocağının yapısında ve idaresinde önemli değişiklikler meydana gelmişti. Bu dönemde devşirmeden gelmeyenlerin istihdam edilmesiyle yeniçeri sayısı ciddi şekilde artmıştı. Bu çalışmada, yeniçeri sayısındaki yükselişin başlangıç safhası ve yeniçeri ağalarının ocağın büyümesine katkıları incelenecektir. Yeniçeri ağalarının seferler sırasında yeniçeri ihtiyacını karşılamak için kaidelere aykırı şekilde yabancıları kaydederek ocağın büyümesinde doğrudan rol aldıkları iddia edilecektir. Yeniçeri ağalarının tetikledikleri dönüşümün sonucunda yeniçeriler padişahın özel muhafız birliğinden devlet ordusunun bir parçası haline gelmiştir. Bu gelişmenin yeniçeri ağalarının da statü ve vazifelerine etkileri olmuştur. Avusturya seferlerinden itibaren yeniçeri ağaları yeniçerilerin başında padişah olmadan sefere çıkmaya ve yeniçerilerle birlikte kuşatmalarda daha önce sorumlu olmadıkları vazifeleri icra etmeye başlamıştı.

Anahtar Kelimeler: Yeniçeri Ağaları, Yeniçeriler, Safevi ve Avusturya Savaşları.

**THE JANISSARY AĞAS AND THE
TRANSFORMATION OF THE JANISSARY CORPS
DURING THE SAFAVID AND AUSTRIAN
CAMPAIGNS (1578-1606)**

Abstract: The Ottoman's wars against the Safavids between 1578-1590 and against Austria between 1593-1606 triggered important changes in the structure and administration of the janissary corps. During this period, the number of janissaries increased significantly by employing those who did not come from the devşirme recruits.

* Dr., emirhanozcelik25@gmail.com, Orcid: ORCID: 0000-0003-1858-5337.

This study will contribute to the literature by analysing the initial phase of the increase in the number of janissaries and the contribution of the janissary ağas to the growth of the janissary corps. It will be argued that the janissary ağas played a direct role in the growth of the janissary corps by registering foreigners in violation of the rules in order to meet the need for janissaries during campaigns. As a result of the transformation triggered by the janissary ağas, the janissaries were transformed from the sultan's private guard into a part of the state army. This development also had an impact on the status and duties of the janissary ağas. From the Austrian campaigns onwards, the janissary ağas began to go on campaigns without the sultan at the head of the janissaries and, together with the janissaries, to perform duties during sieges for which they had not previously been responsible.

Key Words: Janissary Ağas, Janissaries, Safavid and Austrian Wars

Extended Abstract: The Ottomans fought against the Safavids between 1578-1590 and Austria between 1593-1606. These long wars led to significant transformations in the structure of the Ottoman army. The long wars in the east and west paved the way for radical changes in the janissary corps and the duties of the janissary ağas. During the Safavid campaigns, the janissary ağas were responsible for preparing the janissaries for war and dispatching them to the fronts every year. During this period, an average of five thousand janissaries participated in campaigns under the command of serdars. In addition, it was necessary to constantly send janissaries to newly conquered fortresses and other war zones. This situation led the janissary ağas to take new measures to meet the need for janissaries. Since the devshirme system and the number of acemi oglans did not meet the existing demand, especially from 1585 onwards, the janissary ağas started to enrol more foreigners (*ecnebis*) in the janissary corps. As a result, by 1590 the number of janissaries had almost doubled.

While the janissary ağas played a direct role in the growth of the janissary corps, they also had to deal with the consequences of this development. Especially with the addition of foreigners, discipline in the janissary corps decreased and the payment of salaries became one of the main issues of the state. Grand Vizier Koca Sinan Pasha, in his reports to Murad III, emphasised that the janissary ağas were responsible for the increase in the number of janissaries and asked the Sultan to warn them to act more carefully in these matters. Sinan Pasha had also worked in co-operation with Janissary Ağa Satırcı Mehmed Ağa to reduce the number of janissaries, but the irregular enrolment of janissaries during the campaigns and the constant need for janissaries prevented him from taking effective measures. As a result, the janissary corps continued to grow and new

measures had to be taken to pay the salaries. Koca Sinan Pasha tried to present the payment of the janissaries' salaries with the devalued coins as his own achievement, but the long-term problems in meeting the janissary salaries led to many revolts in Istanbul.

Koca Sinan Pasha had proposed the opening of a new war in the west in 1593 as a solution to meet the expenses of the increasing number of troops. On the other hand, the increase in the number of janissaries and the difficulties in the payment of their salaries made the administration of the janissary corps and the responsibilities of the janissary ağas more difficult. Moreover, compared to the Safavid campaigns, the number of janissaries participating in the Austrian campaigns increased to ten thousand on average. These important factors also paved the way for the janissary ağas to participate in the Austrian campaigns under the command of the serdar-ı ekrems from 1593 onwards. As the janissary corps ceased to be the sultan's private troops and became a part of the state army, serdar-ı ekrems began to assign duties to the janissaries that they had not done before. They were obliged to perform new duties in the sieges, which also expanded the scope of responsibilities of the janissary ağas. Janissary ağas who did not fulfil their new duties especially in siege wars were dismissed.

In conclusion, while the janissary ağas were one of the main actors in the growth of the janissary corps from 1578 onwards, they also faced the military and administrative consequences these developments. They lost their status as the head of the sultan's special troops and began to participate in wars under the command of serdar-ı ekrems. They were dismissed by the serdar-ı ekrems instead of sultans when they failed to perform as expected during the campaigns. On the other hand, during this period of transformation of the janissary corps, the janissary ağas were involved in various illegal activities, which paved the way for a new order in the appointment of ağas. Since they were appointed from the palace, the janissary ağas, who had good relations with both the sultan and members of the harem, used this as a protection shield against the corruption in financial affairs and administration of the corps. The janissaries demanded the election of the janissary ağa from within the janissary corps as a solution. Shortly after the Austrian campaigns, a new era had begun with the appointment of janissary ağas from within the janissary corps.

Giriş

16. yüzyılın sonundan itibaren yeniçeri sayısının artması yeniçeri ocağının bozulması tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Dönemin nasihatname müelleflerinin devletin askeri açıdan zayıflamasının gerekçelerinden biri olarak sundukları bu mesele modern tarihçilerin çalışmalarıyla canlılığını sürdüren bir araştırma alanı olmayı sürdürmektedir. Yeniçeri sayısının

artmasının sebepleri ve sonuçları, ocağın bozulmasının ne zaman başladığı, yaşananların bir bozulmamı yahut bir dönüşüm mü olduğu gibi meseleler üzerine farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Aynı şekilde ocağın büyümesinin siyasi, ekonomik ve toplumsal sonuçları üzerine de geniş bir literatür oluşmuştur.¹

Yeniçeri sayısının artışının sebepleri hakkında ortaya konulan değerlendirmelerde, Osmanlıların, 16. yüzyılın sonunda doğu ve batıda girdiği uzun savaşların bu gelişmede ve ocağın yapısının bozulmasına zemin hazırladığı ortak bir argüman olarak savunulmuştur. Tartışma daha çok yeniçeri sayısının ne zamandan itibaren ve hangi koşullarda arttığı noktasında olmuştur.

Konuyla ilgili çalışmaların ilkinde, 1593-1606 yılları arasında vuku bulan Avusturya savaşlarında tüfek kullanabilen piyadeye artan ihtiyacın yeniçeri sayısında da yükselişe sebep olduğu ileri sürülmüştür. Osmanlı yöneticileri ilk esnada piyade açığını kapatmak için yüksek sayıda sekbani orduda istihdam etmiştir. Aynı dönemde tımarlı sipahilerin mücadelelerde etkisine yitirmesine paralel olarak yeniçerilerin sayısı da tedricen artmıştı.²

Yeniçeri sayısındaki artışı Avusturya ordularıyla mücadele etmek için tüfekli piyade ihtiyacına bağlayan tezi eleştirenler, aynı dönemde kapıkulu süvari birliklerinin sayısında görülen yükselişe de dikkat çekmiş ve ocağın büyümesinde farklı faktörleri gündeme getirmiştir. Parasal ekonomi ve devlet adamları arasındaki siyasi rekabeti tartışmanın merkezine alarak, serdarlar ve vezirlerin politik ve maddi hedefleri doğrultusunda yeniçeri ocağına ve tımarlı sipahilere kendilerine sadık isimleri yazdırdıkları ve bunun da yeniçeri sayısının artışına yol açtığı ileri sürülmüştür.³

Genel olarak kapıkulu askerleri ve özelde yeniçeri sayısının artışındaki aktörler ve sebeplere yönelik bu iki yoruma alternatif olarak, yeniçeri ocağındaki büyümenin 1570lerden itibaren gözlemlendiğini ve özellikle 1578-1590 arasında gerçekleşen Safevi savaşları sırasında yükselişe geçtiği iddia edilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, yeniçeri ve diğer askeri zümrelerin artış trendine girmesinde askerî hareketliliğin sürekli hale gelmesi ve uzun yıllar süren savaşların belirleyici olmuştur. Bu durum

¹ Bu konu hakkındaki tartışmalar ve literatür değerlendirilmesi için bkz. Aysel Yıldız, “İstanbul’un Asi Kulları: Yeniçeriler, Sipahlar ve Cebeciler”, *Payitaht Yeniçerileri: Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, ed. Aysel Yıldız, Yannis Spyropoulos, M. Mert Sunar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2022, s. 201-213.

² Halil İnalcık, “Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700”, *Archivum Ottomanicum*, sy. 6 (1980), s. 283-303.

³ Baki Tezcan, *The Second Ottoman Empire: Political and Social Transformation in the Early Modern World*, Cambridge University Press, Cambridge 2010, s. 175-182.

yeniçeri ocağının asker kaynağını oluşturan devşirme sisteminin de yetersiz kalmasına yol açmıştır. Cephelere gönderilecek yeniçeri ihtiyacını karşılayabilmek için ocağa giriş kuralları eskisi gibi gözetilmemiş ve yabancıların yeniçeri yazılmasının önü de açılmıştı.⁴

Doğu ve batıdaki uzun savaşlar için sürekli asker ihtiyacının yeniçeri ocağının büyümesinde etkili olduğu tespiti önemlidir. Ancak, yeniçeri artışının ne zaman başladığı konusunda hâlâ tartışma konusudur. Sıfır noktası konusunda mevcut bu cevap eksikliğine kapıkulu askerlerinin sayısının artmasında kimlerin rolü olduğu meselesi eşlik eder. Bu sorulara yanıt bulmak için Safevi seferlerinde görevlendirilen yeniçerilerin sayılarının yıldan yıla değişimi takip edilebilir. Bu sayede ilk olarak yeniçeri artışının sebeplerine kronolojik ve sebep-sonuç bağlamında cevaplar verilebilir. Aynı şekilde yeniçeri ocağının büyümesinde rol oynamış zümreler tespit edilebilir ve aldıkları kararların gerekçeleri hakkında değerlendirmeler yapılabilir. Bu çalışmada yukarı verilen sorulara cevaplar aranırken, yeniçeri ocağının dönüşümünde yeniçeri ağalarının katkıları incelenerek alana katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Padişahların özel muhafız birliği mahiyetindeki yeniçeri ocağının idaresinden sorumlu olan yeniçeri ağaları, deruhte ettikleri vazifeler, savaşlardaki rolleri ve ordu içindeki konumları itibarıyla askerî rical arasında önemli bir yere sahipti. Klasik dönemde ancak padişahların bulunduğu seferlere katılıyorlardı.⁵ Bu çalışmada incelenen dönemde, yeniçeri ağalarının vazifelerinde, tayinlerinde ve padişahla ilişkilerinde köklü bir değişimin yaşandığı fark edilmektedir. Safevi seferlerinde yeniçeriler, yeniçeri ağaları olmadan uzun süre seferlerde görev alırken, bu durum Avusturya savaşlarında değişmiş; yeniçeri ağaları padişah olmadan yeniçerilerin başında seferlere katılmaya başlamıştır. Bu değişimin yeniçeri sayısının artışıyla bağlantılı olduğu savunulurken, aynı şekilde yeniçeri ocağının büyümesinde de yeniçeri ağalarının doğrudan rol oynadığı ortaya koyulacaktır. Devşirmeden gelen yeniçerilerin ocağa kayıtlarından mesul olan yeniçeri ağalarının, önceki dönemlerden farklı olarak uzun savaşlarda daha fazla sayıda yeniçeriye ihtiyaç duyulması sebebiyle bu talebi karşılamak için yabancıları istihdam etmeye yöneldikleri gösterilecektir. Bu sayede yeniçeri ağalarının ocağın

⁴ Özgür Kolçak, *Ok, Tüfek ve At: 16. Yüzyıl Osmanlı Askerî Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2023, s. 137-166.

⁵ Yeniçeri ağalarının idarî ve askerî vazifeleri hakkında bkz. Ayşenur Erdoğan, *Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ağalığı Kurumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

dönüşümüne katkıları ve yeniçeri sayısının ne zamanda itibaren artmaya başladığı da netleştirilebilecektir.

Yeniçeri ağaları 1612 yılına kadar istisnaları olmakla birlikte genellikle sarayda hizmet edenler arasından tayin edilirdi ve daha yüksek rütbelere atanma şansları yüksek olurdu. Saraydan atanmaları sebebiyle padişahla yakın bir ilişkiye de sahip oluyorlardı.⁶ Bu çalışmada incelenen dönemde, yeniçeri ocağının özellikle yabancıların kaydedilmesiyle büyümesi, yeniçeriler ile padişahlar arasındaki rabitanın zayıflamasına sebep olmuştu. Aynı düzlemde yeniçeri ocağındaki bu dönüşümünün ana aktörlerinden olan yeniçeri ağaları da padişahların özel muhafaza birliğinin başı olma hüviyetini yitirmişti.⁷ Yeniçeri ağalarının padişahlar olmadan seferlere katılmasında, savaşçı sultan imajının zayıflamasının ve yeniçerilerin profesyonelleşmesinin⁸ yanı sıra ocağın büyümesine paralel olarak savaşlarda yeniçerileri yönetmede yaşanan sıkıntıların da etkili olduğu iddia edilecektir.

Çalışmanın ilk bölümünde, yeniçeri ağalarının Safevi seferleri boyunca faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde, Safevi seferlerinin sonlarında yeniçerilerin sayısında gözlemlenen artışta yeniçeri ağalarının rolü üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda dönemin önemli devlet adamlarından Koca Sinan Paşa'nın önlemleri ve yeniçeri ağalarına yönelik eleştirilerine yakından bakılacaktır. Üçüncü bölümde, Avusturya seferlerinde yeniçeri ağalarının serdar-ı ekremlerin emri altında seferlere katılmasının sebepleri ve sonuçları mercek altına alınacaktır. Ayrıca dönemin nasihatname müelliflerinin yeniçeri ağalarına yönelik eleştirileri de sağlanan bilgiler eşliğinde yeniden değerlendirilecektir.

Safevi Seferlerinde Yeniçeri Ağaları

Osmanlılar 1578 yılında Safevilerle savaş ilan etmişti. On iki sene devam eden mücadelelerin sonunda Osmanlı orduları Şirvan bölgesini ve Tebriz'i fethetmeyi başarmıştı. 1590 yılında imzalanan Ferhad Paşa Antlaşması ile seferlerdeki toprak kazançları resmiyete dökülmüştü.⁹ Yeniçeri birlikleri

⁶ Aysel Yıldız, "Commanders of the Janissary Army: The Janissary Ağas, Their Career and Promotion Patterns", *A Military History of the Mediterranean Sea: Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, ed. Georgios Theotokis, Aysel Yıldız, Brill, Leiden 2018, s. 397-462.

⁷ Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 438-441.

⁸ Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 437-438.

⁹ Safevi seferleri hakkında bkz. Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri I, 1578-1590*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1962; Rudi Matthee, "The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-1590: Motives and Causes", *International Journal of Turkish Studies*, sy. 20 (2014), s. 1-20; Turgay

serdar-ı ekrem ve seraskerlerin emrinde her sene seferlere katılmıştı. Bu açıdan 1578-1590 Safevi savaşları yeniçerilerin padişah olmadan seferlerde boy gösterdiği en uzun döneme tekabül ediyordu. Bu durum seferler sırasında serdar-ı ekremler ile yeniçeriler arasında çatışmaların yaşanmasına yol açmıştı. Yeniçeri ağaları seferlere katılmamıştı, fakat yeniçerilerin sefer hazırlıklarında ve cephelere yeni yeniçeri birliklerinin tayin edilmesinden sorumlu olmuştu. Yeniçerileri seferlerde idare etmede yaşanan zorluklar ve artan yeniçeri ihtiyacının karşılanması için alınan önlemler yeniçeri ağalarının vazifelerinde önemli değişikliklerin yaşanmasına zemin hazırlayacaktı.

Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa'nın 1578 yılında düzenlediği ilk Safevi seferinde Osmanlı ordusunda 5.000 yeniçeri ve 3.000 kapıkulu sipahisi bulunuyordu.¹⁰ Ayrıca Şam'da hizmet eden 200 yeniçeri¹¹, Halep'te görevli 100 yeniçeri¹² ve Kefe'den 500 yeniçeri de orduya katılmıştı.¹³ Yeniçeri Ağası Cigalazâde Sinan Ağa'ya¹⁴ ise Mart 1578'de yazılan hükümde, 5.000 yeniçeri için ağırlık beygiri temin etmesi emredilmişti. Sefere çıkacak kişilerden beygir almaması ve evlerden zorla beygir toplatmaması konusunda da uyarılmıştı.¹⁵ Serdar Mustafa Paşa'nın emrindeki yeniçeri sayısının az olmasında eyaletlerden piyade askerin

Koçak, *Osmanlı-Safevî Mücadelesinde Askerî Harekât Alanı ve Muharebeler (1578-1590)*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

¹⁰ Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Divan-ı Hümâyûn Sicillatı Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d), 32/203, 7 Cemâziyelevvel 986 (12 Temmuz 1578); Safeviler üzerine iki serdar emrinde ordunun gönderilmesinin planlandığı dönemde, Koca Sinan Paşa'nın ordusuna 2.000 ve Lala Mustafa Paşa'nın ordusuna 3.000 yeniçeri tayin edilmişti, bkz. BOA, A.DVNSMHM.d.32/40, 46; *Les Négociations de la France dans le Levant ou correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople*, ed. Ernest Charrière, Imprimerie Impériale, Paris 1860, c. III, s. 741.

¹¹ BOA, A.DVNSMHM.d.32/113, 10 Zilkade 985 (19 Ocak 1578).

¹² BOA, A.DVNSMHM.d.34/111, 112.

¹³ BOA, A.DVNSMHM.d.32/297, 338.

¹⁴ Cigalazâde Sinan Ağa 14 Mayıs 1575'te yeniçeri ağası atanmış ve Nisan 1578'de Cerrah Mehmed Ağa yerini alana kadar görevini sürdürmüştü, bkz. Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih: Osmanlı Tarihi (1299-1595)*, (*İnceleme-Tenkitli Metin*), haz. İbrahim Pazan, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2022, s. 367, 393.

¹⁵ BOA, A.DVNSMHM.d.32/203, 7 Muharrem 986 (16 Mart 1578); *Les Négociations de la France*, c. III, s. 736-737.

toplanmasının etkisi vardı. Öyle ki Diyarbakır Beylerbeyi Derviş Paşa'dan 15.000 piyade ile savaşa katılması buyrulmuştu.¹⁶ Bunun yanında padişah ve yeniçeri ağasının sefere katılmaması da yeniçeri sayısının düşük kalmasında belirleyiciydi. Nitekim II. Selim'in saltanatında gerçekleşen Yemen ve Tunus seferlerinde de serdarların kumandasındaki yeniçeri sayısı beş bini geçmemişti.¹⁷ Bu açıdan serdarların idare ettikleri seferlerde ortalama beş bin yeniçerinin vazifelendirilmesinin bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir.

Padişah ve yeniçeri ağası sefere katılmadığında yeniçerilerin başına kul kethüdası tayin edilirdi.¹⁸ İbrahim Kethüda Safevi seferlerinin ilk yıllarında bu vazifeyi üstlenmişti. Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa da seferin başında yeniçerileri memnun etmeye özen göstermişti, ancak doğu sınırına ulaşıldıktan sonra şartların zorlaşması nedeniyle onlarla ciddi çatışmalar yaşayacaktı.

Şirvan'a doğru yola koyulan Serdar Lala Mustafa Paşa, İznikmid'de yeniçeriler için büyük bir ziyafet düzenlemişti. Sefere katılan Mustafa Âli'ye göre, ziyafet sayesinde “*serdâr-ı bülend i tibâr hazretlerine her yeniçeri bulsa cânını yedürirdi ve yaradüğün bilse rûhunu feda idüp, kendüye bir kere berhûdâr olsun der virirdi*”. Ziyafetin ardından “*ol zümrenün kethüdâsı ma‘nen ol sefer-i zafer-peykerde yeniçeri ağası*” olan İbrahim Kethüda'yı yeniçerilerle birlikte Bolu güzergâhı üzerinden Erzurum'a uğurlamıştı.¹⁹ Ayrıca yeniçerilere elli bin akçe inam dağıtmış ve İbrahim Kethüda'ya bir hilat vermişti.²⁰

Acem seferlerinin henüz ilk senesinde yeniçerilerin her koşulda serdar-ı ekreme itaat etmeyecekleri ortaya çıkmıştı. Çıldır ve Koyungeçidi muharebelerinde Safevi orduları mağlup edilmişti. Şirvan'ı fethetmek için

¹⁶ Gelibolulu Mustafa ‘Âli, *Nusret-nâme*, haz. Mustafa Eravcı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 39.

¹⁷ Linda T. Darling, *The Janissaries of Damascus in the Sixteenth Century, Or, How Conquering a Province Changed the Ottoman Empire*, EB-Verlag Dr. Brandt, Berlin 2019, s. 27-34; Ahmet Kavas, “Osmanlı Devleti’ni Kuzey Afrika’da Kalıcılaştıran Sefer: Tunus Savaşı (1574)”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (2016), s. 26-30.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları I: Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 196-198.

¹⁹ Mustafa ‘Âli, *Nusret-nâme*, s. 51-52.

²⁰ Çetin Sungur, *Rahîmîzade İbrahim Harîmî Çavuş’un Zafername-i Sultan Murad Han Adlı Eseri’nin Transkripsiyonu*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998, s. 11.

yürüyüşüne devam eden Osmanlı ordusu Kanık Nehri'ni geçerken meşakkat çekmiş; gıda fiyatlarının pahalılığı ve savaş yorgunluğu eklenince yeniçeri ve kapıkulu sipahileri isyan etmişti (Eylül 1578). Serdar Mustafa Paşa'nın otağını basan kapıkulu askerleri “*elbette döner gideriz, muhâlefet eden yoldaşlarımızı katl iderüz*” diyerek tehditte bulunmuştu. Serdar geri dönmenin riskleri hakkında bir açıklama yapmasına rağmen onları ikna edemeyince eyalet birliklerinin önemli bir kısmıyla hazine ve cebehâneyi yeniçerilerden habersiz bir şekilde nehrin öte yakasına taşımıştı. Durumu fark eden iki bin yeniçeri ve ağaları nehri aşmaya karar vermişti. Geride kalanlar ise Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa'yı kendilerine serdar seçmiş ve “*elbette biz dönerüz 'Acem memleketini yaka yıka vatanlarımıza 'azm iderüz*” diye söylenmeye başlamıştı.²¹ Olayın şahitlerinden Âsafî Dal Mehmed Çelebi'ye göre bazı yeniçeriler nehir kenarına dizilerek sudan geçmeye çalışan askerlere ateş açmıştı.²² Nihayet ordunun büyük bir kısmı Kanık Nehri'nin aştıktan sonra asilik yapan yeniçeriler de karşı yakaya çıkmıştı. Büyük bir badire atlatan Serdar Mustafa Paşa, yeniçerilere terakki dağıtarak tekrar denetimi sağlamıştı.

Yeniçerilerin çıkardığı olayların da etkisiyle de olsa gerek tam bu tarihlerde bizzat III. Murad'ın ve dolayısıyla yeniçeri ağasının sefere çıkması gündeme gelmişti. Bu bağlamda, olaylar sırasında yeniçeri ağasının vekillliğini yapan İbrahim Kethüda'nın yeniçerileri idare edemediği de ortaya çıkmıştı. Yeniçeri Ağası Cerrah Mehmed Ağa'ya Ocak 1578'de yazılan bir hükümde, III. Murad'ın sefere çıkmaya karar verdiği bildirilip Anadolu ve Rumeli'de bulunan bütün yeniçerileri sefere hazırlaması emredilmişti. Rumeli ve Anadolu'ya memurlar göndererek yeniçerilerin fire vermeden sefere katılmalarını sağlaması istenmişti.²³

Dönem tarihçileri III. Murad'ın bu dönemde sefere katılacağıyla ilgili bir bahiste bulunmazken, yeniçeri ağasına verilen emirler sayesinde bunun gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Ancak, Sultan'ın sefere çıkmayacağı kısa bir süre sonra kesinleşmişti. Bu kararlar sefere katılması gündemden çıkan Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa, orduya yeni yeniçeriler tayin etmekle meşgul olmuştu. Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa yeni fethedilen kalelerde yeniçeriler görevlendirdiği için takviyeye ihtiyaç duymuştu.

²¹ Mustafa 'Âlî, *Nusret-nâme*, s. 131-133, 141-143; Sungur, *Zafername-i Sultan Murad Han*, s. 21-22; Giovanni-Tommaso Minadoi, *The War Between the Turks and the Persians: Conflict and Religion in the Safavid and Ottoman Worlds*, çev. Abraham Hartwell, I.B. Tauris, London 2019, s. 63-64.

²² Âsafî Dal Mehmed Çelebi, *Şecâ'atnâme*, haz. Abdülkadir Özcan, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007, vr. 21a-23a.

²³ BOA, A.DVNSMHM.d.32/508, 28 Zilkade 986 (26 Ocak 1579).

Mehmed Ağa'ya Nisan 1579'de yazılan hükümde, Diyarbakır cephesinde Safevilerle savaşmakla görevlendirilen Bağdat Beylerbeyi Hüseyin Paşa'nın emrine 1.500 tüfekli yeniçeri irsal etmesi buyrulmuştu.²⁴ Fransa elçilik raporlarına göre, Serdar Mustafa Paşa ve Bağdat beylerbeyine merkezden iki biner yeniçeri gönderilmişti.²⁵

Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa 1579 yılında Kars Kalesi'ni tahkim etmiş ve düşman tarafından kuşatılan Tiflis'e imdat birlikleri göndermişti. Safevilerle sıcak çatışma yaşanmadığı için yeniçeriler de Kars Kalesi'nin inşaatında çalışmış ve "yeniçerilere ağa ve ol zümre-i sa'ideye muktedâ olan" İbrahim Kethüda nezaretinde kale içinde bir cami yapmıştı.²⁶ Aynı dönemde Şah Muhammed Hüdabende'nin Tebriz'de olduğu haberleri ordugâha ulaştığında III. Murad'ın sefere çıkması tekrar gündeme gelmişti.²⁷ Bir süre sonra Lala Mustafa Paşa azledilmiş ve Koca Sinan Paşa serdar tayin edilmişti (Ekim 1579). Selânikî Mustafa Efendi'ye göre, yeni serdarın emrinde sipahi oğlanları ve gurebâ-ı yemin bölüklerinin tamamı ile İbrahim Kethüda'nın emrinde 5.000 yeniçeri vazifelendirilmişti.²⁸ Mustafa Âlî ise 10.000 yeniçeri ve 3.000 kapıkulu sipahisinin Serdar Sinan Paşa ile sefer çıktığını iddia eder.²⁹ Sinan Paşa'nın serdar-ı ekrem atanmasının ardından yeniçeri ağası da değişmiş ve İbrahim Ağa 22 Aralık 1579'da yeniçerisi ağası atanmıştı.³⁰

Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa'nın 1580 yılında düzenlediği sefer Safeviler barış görüşmesi talep ettiği için olaysız geçerken, aynı dönemde İstanbul'da bulunan Yeniçeri Ağası İbrahim Ağa batı cephesinde yaşanan gelişmelerle ilgilenmişti. Kendisine hitaben yazılan Mayıs 1580 tarihli bir hükümde, Avusturya kuvvetlerinin Budin yakınlarında toplandığı bildirilmiş ve başkentten Rumeli beylerbeyinin emrine 8.000 yeniçeri

²⁴ BOA, A.DVNSMHM.d.38/149, 18 Safer 987 (16 Nisan 1579).

²⁵ *Les Négociations de la France*, c. III, s. 792-793.

²⁶ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr: 4. Rükün*, c. 5, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2024, s. 937.

²⁷ Mustafa 'Âlî, *Nusret-nâme*, s. 308-309.

²⁸ Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999, c. I, s. 126.

²⁹ İsmail Hakkı Aksoyak, "Gelibolulu Mustafa Âlî: Fursatnâme", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, sy. 3 (2019), s. 190.

³⁰ BOA, Kamil Kepeci Defterleri (KK.d), 236, s. 198; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, s. 404; Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; Yıldız, İbrahim Ağa'nın atanma tarihi 19 Aralık 1579 olarak göstermiştir, bkz. Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 402.

göndermesi emredilmişti.³¹ Fransa Büyükelçisi Jacques de Germigny, III. Murad'ın teveccühüne mahzar olan İbrahim Ağa'nın bu dönemde sadrazamlık için düşünüldüğünü de not etmişti.³² 1581 yılında yeniçeri ağasının sefere katılması yeniden gündeme gelmişti. Anadolu beylerbeyi ve Ankara sancakbeyine Mart-Nisan 1581'de gönderilen hükümlerde Yeniçeri Ağası İbrahim Ağa'nın yeniçerilerin başında Şark seferine katılmasına karar verildiği bildirilerek Anadolu'dan deve satın almasına yardımcı olmaları emredilmişti.³³ Ancak, Serdar Koca Sinan Paşa'nın Safevilerle barış görüşmelerini sürdürmek için İstanbul'a dönmesi üzerine yeniçeri ağasının sefere çıkmasına gerek kalmamıştı.

Ferhad Ağa, İbrahim Ağa yerine 26 Şubat 1582'de yeniçeri ağası tayin edilmişti.³⁴ İstanbul'da düzenlenen III. Mehmed'in sünnet şenliklerinde sipahilerle yeniçeriler arasında yaşanan kavganın ardından azledilmiş ve Yusuf Ağa yeniçeri ağası atanmıştı (24 Temmuz 1582).³⁵ Ferhad Ağa kısa süre sonra Rumeli beylerbeyi olmuş ve Safevilerle barış görüşmeleri akim kalınca Şark serdarı tayin edilmişti (Aralık 1582). Böylece kendisi Safevi seferlerinin ilk yeniçeri ağa kökenli serdarı olmuştu. Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa'ya ise 5.000 yeniçeriye kul kethüdasının başbuğluğunda Ferhad Paşa'nın düzenleyeceği sefer için hazırlaması buyrulmuştu.³⁶

Ferhad Paşa'nın seferde olduğu dönemde beş yıl boyunca Şirvan'da hizmet eden Özdemiroğlu Osman Paşa İstanbul'a dönmüştü (Temmuz 1584). Sinan Ağa'nın yerine 11 Ekim 1583'te yeniçeri ağası tayin edilen Mirahur-ı evvel Mehmed Ağa, yeniçerilerle birlikte Osman Paşa'yı karşılamıştı.³⁷

³¹ BOA, A.DVNSMHM.d.43/94, 14 Rebîülâhir 988 (29 Mayıs 1580).

³² *Les Négociations de la France*, c. III, s. 895, 902-903.

³³ BOA, A.DVNSMHM.d.42/682, 702.

³⁴ BOA, KK.d.239, s. 279; Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 402; Erdoğan Ferhad Paşa'nın yeniçeri ağası atanma tarihini 26 Şubat 1582 olarak vermiştir, bkz. Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408.

³⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 135; Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; Yıldız, Payzen Frenk Yusuf Ağa'nın 29 Aralık 1582'de yeniçeri ağası atandığını belirtir, bkz. Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 402.

³⁶ BOA, A.DVNSMHM.d.44/255; Ferhad Paşa'nın ordusunda bulunan yeniçeri sayısı hakkında ayrıca bkz. Abdulkasim Gül, *Yeniçeriliği Tarihi 2: Yeniçeri Ordusu, Yeniçerilerin Hakları ve Mükellefiyetleri*, Küre Yayınları, İstanbul 2022, s. 45.

³⁷ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 145-146; Mustafa 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, c. 5, s. 1031-1032; Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; Yıldız, Mehmed Ağa'nın atanma tarihi hakkında kesin bilgi vermez, bkz. Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 402.

Osman Paşa Kırım'daki taht kavgalarına son vermesi için serdar-ı ekrem tayin edilmişti (Eylül 1584). İlk esnada 10.000 yeniçeri ve kapıkulu sipahi bölüklerinin orduya katılmasına karar verilmişti.³⁸ Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa Osman Paşa'nın emrinde sefere çıkacak yeniçerilerin hazırlıklarıyla ilgilenirken, Bağdat'a 1.500 yeniçeri göndermekle de meşgul olmuştu.³⁹ Diğer taraftan, III. Murad, sefere çıkmadan önce yeniçeri ağasının değişmesini isteyen Osman Paşa'nın talebini kabul etmişti. Serdar, kadirgayla Üsküdar'a geçerken vüzeranın önünde Mehmed Ağa'nın Rumeli beylerbeyi atandığını ve Sultan'ın silahdarı Halil Ağa'nın yeni yeniçeri ağası olduğunu açıklamıştı (15 Ekim 1584). Halil Ağa sonraki gün Üsküdar'da ordugâha gelerek Osman Paşa'nın elini öpmüştü.⁴⁰

Serdar-ı Ekrem Osman Paşa İstanbul'dan ayrıldıktan kısa bir süre sonra Kırım'daki karışıklıklar sona erdiği için Safeviler üzerine bir sefer düzenlemeye memur edilmişti. Bu konuyla ilgilenen Fransız raporlarına göre, Tebriz'e doğru harekete geçmeden önce Kastamonu'da kışlayan Serdar, selefleri gibi 5.000 yeniçeriye sefere hazırlamıştı.⁴¹ Bu dönemde Yeniçeri Ağası Halil Ağa ise azledildikten sonra başkente dönen eski serdar Ferhad Paşa'yı karşılamıştı.⁴² Serdar Osman Paşa Tebriz'i fethettikten sonra vefat etmiş ve bunun üzerine Ferhad Paşa yeniden Şark serdarı tayin edilmişti. Yeniçeri Kethüdası Sinan Kethüda'nın emrinde 4.000 yeniçeri ile kapıkulu sipahileri bölüklerinin tamamı Ferhad Paşa'nın emrinde seferde görevlendirilmişti (Ocak 1586).⁴³ 1588 yılında da aynı sayıda yeniçeri, kethüdalarıyla beraber Ferhad Paşa'nın yanında sefere katılmıştı.⁴⁴

Serdar Ferhad Paşa, 1588'de Gence'nin fethiyle tamamlanan seferde yeniçerilerle ciddi gerginlik yaşamıştı. Ordu Kars'ta iken III. Murad Serdar'a bir ferman göndererek Kazvin'in fethetmesini emretmişti. Ancak,

³⁸ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 149.

³⁹ BOA, A.DVNSMHM.d.44/427.

⁴⁰ Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, s. 459; Mustafa 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, c. 5, s. 1038; *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 150; Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; Yıldız, Mehmed Ağa'nın görevinin sona erdiği tarihi doğru vermiştir, fakat Halil Ağa yerine farklı kişilerin yeniçeri ağalığı yaptığını yazarak hata yapmıştır, bkz. Yıldız, "Commanders of the Janissary Army", s. 402-403.

⁴¹ *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 418.

⁴² *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 154.

⁴³ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 165-166; Fransız elçilik raporlarına göre Ferhad Paşa 5.000 yeniçeri ile sefere çıkmıştı, bkz. *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 472-473.

⁴⁴ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 199.

kumandanlar ve askerler Kazvin'e saldırmanın riskli olduğunu söyleyerek Sultan'ın emrine itiraz etmişti. Yeniçeriler ve diğer askerler “*hatt-ı hümayûn göndereceğine Pâdişâh hazretleri kendüzi gelsün bile gidelüm*” diyerek tepkilerini göstermişti. Serdar Ferhad Paşa askerlerin talebini dikkate alarak Gence'yi kuşatmaya karar vermişti. Kısa bir süre sonra yeniçerilerin terakki istemesi nedeniyle bir karışıklık daha yaşanmıştı. Serdar düşmanla savaşılmadığı ve bir kale fethedilmediği için yeniçerilere terakki vermek istememişti, fakat olayların kontrolden çıkmaması için en sonunda taleplerini yerine getirmişti.⁴⁵ Kapıkulu askerlerini teskin eden Serdar, Gence'yi fethetmişti. Safevi ordusunun karşı saldırısında Yeniçeri Kethüdası Sinan Kethüda komutasındaki yeniçeriler fire vermeden mücadelelere katılmıştı.⁴⁶

Osmanlı-Safevi savaşları hakkında bir tarih kaleme alan Minadoi, Ferhat Paşa'nın ilk serdarlığı döneminde de yeniçerilerle çatıştığını ileri sürmüştü. Buna göre, yeniçeriler ve sipahiler kendilerini Gürcistan'ın engebeli topraklarına soktuğu için Serdar'ın otağını basmıştı. Ferhad Paşa ilk esnada onları yatıştırmayı başarmıştı, fakat yürüyüşe devam edince askerler bir kez daha başkaldırmış ve bu defa onu öldürmekle tehdit etmişti. Bunun üzerine Ferhad Paşa seferi sonlandırıp Erzurum'a dönme kararı almıştı.⁴⁷

Kısa süreliğine de olsa yeniçeri ağası olarak hizmet eden Ferhad Paşa'nın tecrübeleri zor koşullarda yürütülen Safevi seferlerinde yeniçerileri yönetmenin kolay olmadığını gösteriyordu. Nitekim muhtemelen yaşananların etkisiyle Gence seferinin sonunda Yeniçeri Kethüdası Sinan Bey acilen İstanbul'a çağırılmıştı.⁴⁸ Diğer taraftan, Fransız Büyükelçisi Jacques de Germigny, Ferhad Paşa'nın ikinci defa Şark serdarı atandığı 1586 yılında yeniçeri ve kapıkulu sipahilerinin III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed ile sefere çıkmayı istediklerini iddia eder.⁴⁹

Gence'nin fethinin ardından Safeviler barış antlaşması teklifinde bulunmuş ve böylece seferler sona ermişti. Faaliyetleri hakkında sınırlı bilgiye ulaşılmasına rağmen yeniçeri ağalarının Safevi savaşları boyunca yeniçerileri sefere hazırlamak ve gerekli durumlarda orduya yeniçerilerle takviye etmek dışında askerî açıdan fazla etkinlik gösteremedikleri söylenebilir. III. Murad'ın sefere çıkmasının gündeme gelmesinin ve

⁴⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 203-205.

⁴⁶ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 208-209.

⁴⁷ Minadoi, *The War Between the Turks and the Persians*, s. 161-165.

⁴⁸ BOA, A.DVNSMHM.d.62/310, 2 Muharrem 997 (21 Kasım 1588).

⁴⁹ *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 488-490.

muhtemelen yeniçerilerin taşkınlıklarının etkisiyle birkaç defa yeniçeri ağalarının da sefere katılmaları için adımlar atılmıştı, fakat en nihayetinde yeniçeriler Safevi seferlerine kul kethüdaları İbrahim Kethüda ve Sinan Kethüda'nın kumandasında boy göstermişti. Buna rağmen aktif olarak savaflara katılmamaları yeniçeri ağalarının iş yükünü azaltmamış, aksine farklı cephelere sürekli yeniçeri gönderilmesi için çeşitli önlemler almaları gerekmişti. Bu vesileyle yeniçerilerin sayısında meydana gelen artış ve yeniçeri ocağının mahiyetinde yaşanan değişimde başat rol oynamışlardı.

Yeniçerilerin Sayısındaki Artışta Yeniçeri Ağalarının Rolü

Osmanlı merkezî idaresi yeniçeri ağalarının çabalarıyla acemi oğlanlarını istihdam ederek yeniçeri ihtiyacını karşılamaya çalışmıştı, fakat yıllar içinde farklı cephelere yüksek sayıda yeniçeri gönderilme gerekliliği mevcut imkanların talebi karşılayamamasına yol açmıştı. Yeniçeri ağaları bu duruma çözüm bulmak için yeniçeri ocağına dışarıdan isimler kaydetmeye yönelmişti.

Safevi seferlerinde serdarların emrine merkezden ortalama 5.000 civarında yeniçeri tayin edilmişti.⁵⁰ Ancak, seferler sırasında yaşanan kayıplar ve fethedilen kalelerde muhafız olarak yeniçerilerin görevlendirilmesi yeniçeri ağalarını sürekli yeniçeri birlikleri hazırlamaya mecbur etmişti. Mesela, Lala Mustafa Paşa ilk seferin sonunda Tiflis Kalesi'nde 300 yeniçeri⁵¹ ve Şirvan'ın muhafazasında kalan Özdemiroğlu Osman Paşa'nın hizmetinde 1.000 yeniçeri görevlendirmişti.⁵² 1585 yılında fethedilen Tebriz'in muhafazasında 3.000 yeniçeri tayin edilmişti.⁵³ Değinildiği üzere, yeniçeri ağaları Bağdat cephesine de zaman zaman merkezden yeniçeri irsal etmişti. Bunlar haricinde Safevi seferleri sırasında Rumeli, Kırım ve Lehistan'da meydana gelen askerî hareketlilikler nedeniyle ve her sene Akdeniz'e açılan donanma için yeniçeri birliklerinin hazırda tutulması gerekmişti.

Yeniçeri ağalarına Safevi seferleri boyunca her sene artan yeniçeri ihtiyacını karşılayabilmek için takip etmeleri gereken tedbirlerle ilgili emirler verildiği fark edilmektedir. Yeniçeri Ağası Cerrah Mehmed Ağa'ya Ocak 1579'da Şark seferinde görevlendirmesi için Anabolu, Sakız, Ayamavra ve İnebahtı kalelerinde olan nöbetçi yeniçerileri İstanbul'a

⁵⁰ Safevi seferleri başlamadan önce yaklaşık on dört bin yeniçeri mevcut iken savaflar sona erdiğinde bu sayı yirmi bine ulaşmıştı, bkz. Kolçak, *Ok, Tüfek ve At*, s. 141.

⁵¹ Mustafa 'Âli, *Nusret-nâme*, s. 116.

⁵² Kütükoğlu, *Osmanlı-İran*, s. 60-62.

⁵³ Şeyh Vefâî Mehmed, *Tevârih-i Gazavât-ı Sultan Murâd-ı Sâlis*, haz. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019, s. 51-53.

çağırması emredilmişti.⁵⁴ Keza İstanbul bahçelerinden 250 nefer, Edirne bahçesinden 50 nefer ve Gelibolu'da gemide görev yapanlarla birlikte Acemi Ocağı'ndan 400 yüz nefer olmak üzere 700 acemi oğlanını kapıya çıkarması buyrulmuştu. Türklerin hizmetinde olan 700 yüz acemi oğlanı da Acemi Ocağı'na alması istenmişti.⁵⁵

Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa'ya Ağustos 1583'te yazılan hükümde, yeniçerilerin bir kısmı Demirkapı'da, bir bölümü Şark seferinde, bir kısmı donanmada, bir kısmı Bender civarında ve geri kalanları da serhad kalelerinin muhafazasında olduğu için İstanbul'da yeniçerilerin sayısının azaldığı bildirilmişti. Bu nedenle 200 acemi oğlanını kapıya çıkarması emredilmişti.⁵⁶ Sonraki sene Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa'ya Kefe'ye yeniçeri gönderilmesi gerektiği açıklandıktan sonra 500-600 emektar ve eski acemi oğlanını kapıya çıkarması buyrulmuştu.⁵⁷ Yeniçeri Ağası Halil Ağa'ya Mayıs 1585'te kadırgalarda hizmet etmeleri için 400 acemi oğlanını hazırlaması salık verilmişti.⁵⁸ Acemi oğlanlarının sayısını yükseltmek için de ekabirin himayesinde olan acemi oğlanlarını defterlere kaydetmesi⁵⁹ ve 200 acemi oğlanını da ocağa alması istenmişti.⁶⁰ 1587 yılında Halil Ağa'ya Türklerin hizmetinde olan acemi oğlanlarını yeniçeri ocağına alması için emirler yazılmaya devam etmişti.⁶¹

Yabancı gözlemciler de ordudaki değişime ve giderek artan artan yeniçeri ihtiyacına dikkat çeker. Bu meyanda Fransa elçilik raporları, Osmanlıların birden fazla cepheye yeniçeri sevk etmekte yaşadığı sıkıntılarla ilgili tamamlayıcı bilgiler paylaşır. Mesela, Lala Mustafa Paşa'nın sefere hazırlandığı dönemde Kazakların Osmanlı topraklarına saldırdıkları öğrenilmişti. III. Murad merkezden 5.000 yeniçeriye Kazaklar üzerine göndermek istemiş, fakat Şark seferinin ihtiyaçları nedeniyle bunu gerçekleştirememişti.⁶² Büyükelçi Jacques de Germigny, Safevilerle barış görüşmelerinin sona ermesinin ardından III. Murad'ın 1583'te sefere çıkmaya niyetlendiğini ve bu süreçte 3.000-4.000 civarında yeni

⁵⁴ BOA, A.DVNSMHM.d.36/89.

⁵⁵ BOA, A.DVNSMHM.d.36/388, 26 Muharrem 987 (25 Mart 1579).

⁵⁶ BOA, A.DVNSMHM.d.51/241, 3 Şaban 991 (22 Ağustos 1583).

⁵⁷ BOA, A.DVNSMHM.d.52/729, 961, 15 Rebûlâhir 992 (26 Nisan 1584).

⁵⁸ BOA, A.DVNSMHM.d.58/138, 4 Cemâziyelevvel 993 (4 Mayıs 1585).

⁵⁹ BOA, A.DVNSMHM.d.58/404, 16 Cemâziyelâhir 993 (15 Haziran 1585).

⁶⁰ BOA, A.DVNSMHM.d.58/427, 2 Recep 993 (30 Haziran 1585).

⁶¹ BOA, A.DVNSMHM.d.62/136, 16 Cemâziyelevvel 995 (24 Nisan 1587).

⁶² *Les Négociations de la France*, c. III, s. 761.

yeniçerinin istihdam edildiğini belirtmişti.⁶³ Yine elçilik kaynaklarına göre Serdar-ı Ekrem Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Tebriz seferinden önce yüksek sayıda yeniçeri ocağı kaydedilmişti.⁶⁴ 1586 yılında ise acemi oğlanlarının yeniçeri ocağına kaydedilmesinde belirgin bir artışın yaşandığını belirtmişti.⁶⁵

1578 yılından itibaren yeniçeri ocağının mevcudunun tedricen arttığı vakidir.⁶⁶ Yeniçeri ağalarının bu süreçte rollerini daha yakından değerlendirebilmek için altmış bir ağa bölüklerinde yaşanan değişim takip edilebilir. 1583 yılında altmış bir ağa bölüğünden 2.646 yeniçeri Ferhad Paşa ile birlikte sefere katılmıştı.⁶⁷ Sonraki sene muhtemelen sefer sırasında ölenler veya timar verilenlerle birlikte ağa bölüklerindeki yeniçeri sayısı 2.319'a düşmüştü.⁶⁸ 1585 yılında Serdar-ı Ekrem Özdemiroğlu Osman Paşa'nın düzenlediği seferde ağa bölüklerine mensup 3.280 yeniçeri yer almıştı.⁶⁹

Bu veriler Ferhad Paşa ile Osman Paşa'nın serdarlığı döneminde ağa bölüklerinde önemli bir değişiklik yaşanmadığını gösterir. Bu meyanda *Kavânîn-i Yeniçeriyân* müellifinin 1582 yılında gerçekleşen sünnet merasimlerinde Ferhad Ağa'nın yeniçeri ağalığından azledilmesi hakkında yazdıkları da önem kazanır. III. Murad, sünnet eğlenceleri sırasında Müslüman olan çocukların acemi oğlanı yazılmasını istemiş, fakat Ferhad Ağa devşirme usulünün bozulacağını ve yeniçeriye ecnebi karışacağını söyleyerek bu işlemi yapmayı reddetmişti. Sultan ise Ferhad Ağa'nın uyarılarını dikkate almamış ve onu yeniçeri ağalığından azletmişti.⁷⁰ Seferlere yeniçeri yetiştirme baskısının hissedilmeye başlandığı dönemde Ferhad Ağa, ocağın kaidelerine sadık kalma yönünde tavır almıştı. Keza azledildikten bir sene sonra serdar olarak düzenlediği sefere altmış bir bölükten katılan yeniçeri sayısı yüksek olmamıştı. Ancak, kendinden sonraki yeniçeri ağaları yeniçeri ihtiyacını karşılayabilmek için kadim

⁶³ *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 172, 180.

⁶⁴ *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 395.

⁶⁵ *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 456.

⁶⁶ Abdulkasım Gül, *Yeniçeriliği Tarihi 1: Yeniçeri Ocağı'nın Teşkilat Yapısı ve Nefer Kaynağı*, Küre Yayınları, İstanbul 2022, s. 173.

⁶⁷ BOA, Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d), 16276, s. 1-38.

⁶⁸ BOA, Yeniçeri Kalemi Defterleri (D.YNÇ.d), 33637, s. 1-27.

⁶⁹ BOA, MAD.d.16061, s. 1-31.

⁷⁰ Özgül Özбек, *Kavânîn-i Yeniçeriyân (İnceleme-Metin-Dizin)*, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017, s. 115-117.

usulleri terk etmişti. Bunun sonucunda Yeniçeri Ağası Saatçi Hasan Ağa'nın dönemine ve Safevi seferlerinin sonuna denk gelen 1590 yılında altmış bir ağa bölüğündeki yeniçeri sayısı 9.839'a yükselmişti.⁷¹

1584-1588 yılları arasında yeniçeri ağalığı yapan Halil Ağa “*ecnebiyye izdiham u kesretinden*” ötürü hedef tahtasına oturtulmuştu.⁷² Ocağa ecnebi sokmasıyla ün kazanan Halil Ağa'nın halefleri Baş-mirahur Hızır Ağa (Mayıs 1588-Nisan 1589)⁷³ ve Güzelce Mahmud Ağa (Nisan 1589-Mart 1590)⁷⁴ devşirme toplayarak yeniçeri ve acemi oğlanı açığını kapatmayı denemişti. Ancak, Selânikî Mustafa Efendi'ye göre, onlar da çeşitli usulsüzler yapmıştı. Önceleri hizmete yarar gençler devşirilip ocağa alınırken, “*şimdiki zemânde Yeniçeri Ağaları oğlan devşürmek hidmetini nâ-insâf ve bî-i 'tidâl olan cevvar ve sitemkârları bulup, fevka 'l-hadd câize nâmına rüşvetleri alıp, re 'âyâ-yı memlekete koyun sürüsüne kurd salar gibi kattâl, re 'âyâmun ağniyâsinun bî-hadd mâlin alup ve fukara ve zu 'afâsımın yerin ve yurdun yıkıp, evlâdun*” toplamıştı. Aynı tarihçi, yeniçeri ağaları ve çorbacıların iş birliği neticesinde acemi oğlanı devşirmede kanunun terk edildiğini ve bu yüzden ecnebilerin ocağa girişinin kolaylaştığını iddia eder. Bunun neticesinde çok sayıda Yahudi, Çingene, Rus, Çerkes ve Türk yeniçeri defterlerine kaydedilmişti. III. Murad, devşirme toplamada yaşanan sıkıntıları öğrendiğinde Güzelce Mahmud Ağa'yı azletmiş ve Saatçi Hasan Ağa'yı yeniçeri ağası atamıştı (Mart 1590).⁷⁵ Kısacası, savaş şartlarında yeniçeriye olan ihtiyacın artması devşirme sistemi üzerinde baskı oluşturmuş ve bu durum yeniçeri ağalarını daha iyi yöntemler geliştirmek yerine kolay ve kendi çıkarlarını uygun önlemler almaya sevk etmişti.

Bu konuyu daha sistematik değerlendiren ve yaşanan değişimin ilk eleştirisini yapan Koca Sinan Paşa'dır. Nisan 1589-Ağustos 1591 arasındaki ikinci sadrazamlığı döneminde devşirme sisteminde yaşanan bozulma ve yeniçeri sayısında bilhassa 1585-1589 yılları arasında yaşanan olağandışı artışa karşı bir tepki ortaya koymuş ve tedbirler almaya çalışmıştır. Kendisi, III. Murad'a yazdığı telhislerde yeniçeri ocağında meydana gelen değişimin sorumluları, aldığı önlemler ve yeniçerilerin tepkileri hakkında detaylı bilgiler paylaşır.

⁷¹ BOA, MAD.d.16273, s. 1-115.

⁷² *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 202.

⁷³ Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, s. 483.

⁷⁴ Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; Yıldız, “Commanders of the Janissary Army”, s. 403; Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, s. 488.

⁷⁵ Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408; *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 220.

Koca Sinan Paşa, bu meselede kaleme aldığı ilk telhisinde, gelir-gider dengesini korumaya çalıştığını, fakat sayısı artan yeniçeriler nedeniyle sıkıntı yaşadığını açıklar. Huzuruna çağırdığı yeniçeri ağasına ulufelerin masrafı hakkında bilgi verdikten sonra “*yeniçeri ocağı zabtolunamıyor, ben geleli ol ocağın dahi hâli nedir sıhhatı üzere yoklayup defterin getüresün*” diye tembih etmişti. Yapılan tahkikat neticesinde Defterdar Mahmud’un “*kimi sahîh acemi oğlanı kimi ecnebiden cümle 1.889 nefer*” ve eski beylerbeyi Hasan Paşa’nın dokuz ay içinde 3.148 nefer olmak üzere toplamda 5.037 nefer yazdığı ortaya çıkmıştı. Bu kadar yüksek sayıda yeniçerinin ocağa kaydedilmesini bir ihanet olarak değerlendiren Sinan Paşa, onları ihraç etmenin artık mümkün olmayacağını ifade eder. Sadrazamı asıl kaygılandıran konu ise sayısı artan yeniçerilerin ulufelerini ödemekte karşılaşılan sıkıntılardı. “*Merhûm Sultan Süleyman zamanında yeniçeri tâîfesi, üç ayda altmış beş yük akçe mevâcib giderdi, şimdi yüz elli üç yük gider*” diyerek artan masraflara dikkat çekmiş ve bizzat III. Murad’ı yeniçeri meselesine müdahale etmesini istemişti.⁷⁶

Koca Sinan Paşa bir taraftan ocağa karışan ecnebleri tespit ederken, diğer taraftan onları ocaktan uzaklaştırmak için önlemler almaya çalışmıştı. III. Murad’a yazdığı bir telhiste “*bu kulunuz dahi ol eclden sipâhide ve yeniçeride olan ecnebleri ve ehl-i kabahati dâîmen çıkarmakdan hâli değilüz*” diyerek bu meseleyle yakından ilgilendiğini açıklar.⁷⁷ Ne var ki mevcut durumun çözülemeyecek derecede karmaşık olduğunu da gizlememişti. Diğer bir telhisinde “*kul tâîfesi eğer yeniçeri ve eğer sipâhidür defterleri gâyet müşevveş olub bundan evvel kimse mukayyed*” olmadığını dile getirmişti. Önceki yeniçeri ağaları “*buldukların yazub, husûsan mevâcibleri zamanıyla virilmeyüb kul tâîfesi yüze*” çıkmıştı.⁷⁸

Koca Sinan Paşa yeniçeri ocağında olağan dışı artışta yeniçeri ağaları haricinde defterdar ve beylerbeyinin de payı olduğunu ortaya koyarken, ilk bakışta mevcut duruma çözüm bulamayacağı intibası vermişti. Nitekim bir başka telhisinde yeniçeri ağaları ile yeniçeriler arasındaki anlaşmazlık nedeniyle ocak içinde düzenin kaybolduğuna dikkat çekmişti. Koca Sinan Paşa, III. Murad’ın “*hâlen yeniçeri tâîfesi ağalarından hoşnud değildir deyu efvâhda söylenür, vâkı’â sen nice işidiürstün amun gibi bir nesne var ise ‘arzidesin’*” talebine karşılık olarak Güzelce Mahmud Ağa’nın iyi hizmet ettiğini ve canla başla çalıştığını yazmıştı. Buna rağmen onun yeniçerilerle olan çatışmasını inkâr etmemiş ve gerekirse azledilebileceğini

⁷⁶ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, haz. Halil Sahillioğlu, IRCICA, İstanbul 2004, s. 20-21.

⁷⁷ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 28.

⁷⁸ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 33.

ifade etmişti. Onun yerine “*müteharrik bir kul*” gerektiğini belirttikten sonra “*mîr’alem kulları bir gözü açık söz anlar budum*” ifadeleriyle tanıttığı Saatçi Hasan Ağa’nın yeniçeri ağası atanmasını önermişti.⁷⁹ Nitekim bu meseleyle alaklı ikinci telhisinde, yeniçeri ağalığı için bir isim önermesini isteyen Sultan’a, Kurd Ağa ve Mustafa Ağa yanında Hasan Ağa’dan da özel olarak bahsetmişti.⁸⁰

Sinan Paşa, ocağa ecnebi katmakla ünlü yeniçeri ağalarından Güzelce Mahmud Ağa’ya yeniçerilerin tepkili olduğunu fark etmişti. Onun yerine önerdiği miralem Saatçi Hasan Ağa Mart 1590’da yeniçeri ağası atanmıştı⁸¹, fakat faaliyetleriyle selefini aratmamıştı. Selânîkî, yeniçerilerin 24 Şubat 1591’de “*bize Apostol Ağa gerekmez heman eylüce ile içimüzden çıksun, yoluyla şimdiye dek nice oldıyse varsun huzûr eylesün, yohsa eyü olmaz*” diyerek Saatçi Hasan Ağa’nın görevden alınması için baskı yaptıklarından bahsetmişti.⁸² Yeniçeriler Süryanice’de gelecekte haber veren anlamına gelen “*Apostol*” lakabını aslında önceki ağaları Güzelce Mahmud Ağa için kullandığı bilinmektedir.⁸³ Hasan Ağa’ya da bu lakabı yakıştırmışlar ve artık ocağın yapısını bozacak yeni bir Apostol ağa istemediklerini belirtmişlerdi. Daha önemlisi yeni ağanın kendi içlerinden seçilmesini talep etmişlerdi. Yeniçerilerin şikayetini dinleyen Sultan, Hasan Ağa’yı Rumeli beylerbeyi atamıştı. Ancak, “*yeniçeri ağası iken kul tâ’îfesinin ve ocak ağalarının içlerinde mertebeleri için ba’zı câ’izeleri alınıp ve maslahatları görülmeyüb hâ’ib ü hasar kalanlar*” III. Murad’a onu şikayet ettiği için Yenihisar’a hapsedilmişti.⁸⁴

Koca Sinan Paşa’nın yeniçeri ağasını değiştirerek ocağı düzene kavuşturma teşebbüsü sonuç vermemişti. Üstelik Ağustos 1591’de sadrazamlıktan azledildikten sonra Saatçi Hasan Ağa ile sürtüşme yaşamıştı. Bu meselede III. Murad’a yazdığı bir telhiste Saatçi Hasan Paşa’nın Rumeli beylerbeyi atanmasının ardından aleyhinde bazı sözler söylediğini açıklar. Hasan Paşa’nın “*ağalıkda dahi birkaç gün duraydım ne ideceğim bilürdüm, ammâ neyleyeyin hele yine başka ‘ırza girmeğe sa’y üzereyim*” diye söylendiğini haber vermişti. Sinan Paşa, yeniçerilerin eski ağalarını katiyen sevmediğini, hatta “*bolay ki zamanında bir ihrâk vâkı’*

⁷⁹ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 19.

⁸⁰ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 31.

⁸¹ Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 408.

⁸² *Tarih-i Selânîkî*, c. I, s. 231.

⁸³ *Tarih-i Selânîkî*, c. I, s. 220-221.

⁸⁴ *Tarih-i Selânîkî*, c. I, s. 236.

olaydı, dip diri ateşe bırağub yakalum” diye söylediklerini belirtmişti. Yeniçeri ağası olduğu dönemde padişahla ilgili büyük laflar ettiğini ve birçok defa uyarmasına rağmen davranışlarından vazgeçemediğini de hatırlatmıştı.⁸⁵ Bu şikayetleri dikkate alan Sultan, Sinan Paşa’ya “*hâlen ma’zûl olan beğlerbeği Hasan Paşa, yeniçeri ağalığından ma’zûl Mahmud Ağa şehirden taşra varub karar eylemeleri için tenbih oluna*” diye emir vermişti. Sadrazam, Çorlu’nun başkente yakın olduğunu belirterek ağaların daha uzak bir yere sürgün edilmesini önermişti, fakat Sultan onların Çorlu’ya yerleşmelerini istemişti.⁸⁶

1515 yılından itibaren yeniçeri ağalarının sarayda görevli ağalardan seçildiği dikkate alınırsa⁸⁷ yeniçerilerin Saatçi Hasan Ağa’nın halefinin ocak içinden seçilmesini istemeleri Safevi seferleri sırasında ocak yapısında yaşanan değişimle alakalı olmalı ve ağaları daha sıkı kontrol etme çabasıyla açıklanmalıdır. Mevcut durumdan rahatsız olan yeniçeriler Güzelce Mahmud Ağa ve Saatçi Hasan Ağa gibi ocağa ecnebi karıştıran saray kökenli ağalar yerine kendi içlerinden kanunları gözeteceklerine inandıkları bir ağa seçmek istemişti. Ancak, III. Murad, yeniçerilerin ocak içinden ağa seçilmesi talebini geri çevirmiş ve eski ağaları sürgün ederek onları teskin etmeye çalışmıştır.

Koca Sinan Paşa ise ocağın içinde bulunduğu vahim durumu “*yeniçeri ocağının hâli günden güne harâb olub her ‘ulûfede ziyâde olmaktadır, bu geçen ‘ulûfede bile Allah saklaya ne yangun ve ne bir kazâ yoğiken, o yok bu yok, üç dört yüz ibtidâ gösterdiler, mürde yerine geçüb belürsüz olana hod hisâb yokdur*” cümleleriyle açıklarken, eski yeniçeri ağalarını olanlardan mesul tutmuştu. Sadrazam “*ol kadar ki tenbih ve te’kid iderim aslâ mukayyed olmayub her bir ağa ki gelür hemân bir iki ay istikamet gösterir andan sonra kul tâfesine yaramak için hâzineyi kayırmayub israflar iderler ki ta’bir olunmaz*” ifadeleriyle ağaların bu süreçteki tavrını özetlemişti. III. Murad’a da “*bu hâletler, ağalar kati yüz bulduğundandır; ihsân buyurulub aslâ yüz virilmeyüb havf ve ricâ mâ-beyninde komula*” diyerek tavsiyede bulunmuştu.⁸⁸

Koca Sinan Paşa sonraki telhislerinde yeniçeri sayısındaki artış ve ocağa ecnebi karışmasının son sekiz yılda meydana geldiğini ve mevcut problemlerin üç beş ayda çözülemeyeceğini vurgular. Aslında yeniçeriler arasında da ocağı hızlı değişimle alakalı bir hoşnutsuzluk olduğu

⁸⁵ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 98-99.

⁸⁶ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 242.

⁸⁷ Yıldız, “Commanders of the Janissary Army”, s. 428-438.

⁸⁸ Koca Sinan Paşa’nın Telhisleri, s. 96-97.

barizdir ki bu durum yeni Yeniçeri Ağası Satırcı Mehmed Ağa'yı da zor duruma sokmuştu. Sadrazam'a göre “*yeniçeri tâfesi içimizde ecnebi vardır istemezüz deyu ağalarına söyleyüb ol dahi nola çıkaralım*” diye cevap vermişti. Yeniçeriler sonraki günlerde ağayla tartışmaya devam etmiş ve hatta o zannedip Rumeli beylerbeyini taşa tutmuştu. Sinan Paşa şikayetçi olan yeniçerilerden yardım alarak ecnepileri tespit etmeyi düşünmüş, fakat “*az değil ol makule ecnebi yoklanmalı olursa beş on bin âdem*” bulunacağı için bu tedbiri uygulaması halinde büyük bir karmaşanın çıkacağını dikkate alarak bundan vazgeçmişti.⁸⁹

Koca Sinan Paşa yeniçeri ocağında meydana gelen değişimi ve yeniçeri sayısındaki artışın önüne geçemeyeceğini kabul etmişti. Nitekim Saatçi Hasan Ağa'nın döneminde altmış bir ağa bölüğünde 9.839 yeniçeri mevcut iken, Yeniçeri Ağası Satırcı Mehmed Ağa'nın görevde olduğu Şubat 1591-Nisan 1592 döneminde yeniçeri sayısı ilk önce 10.835 olarak kayda geçmiş⁹⁰ ve kısa süre sonra 10.989'a yükselmişti.⁹¹

Safevi ve Avusturya seferlerinden sonra eserlerini kaleme alan nasihatname türü eserlerin müellifleri de yeniçeri ağalarının yeniçeri sayısının artışındaki rolleri üzerinde durmuştu. *Kitâb-i Müstetâb*'ın anonim yazarının yeniçeri ağalarıyla ilgili ilk şikâyeti ocağa yeniçeri kaydetmede yaptıkları usulsüzlüklere yönelikti. Yeniçerilerin kadimden 12.000 neferi geçmemesi kanun iken şimdi sadece korucu ve tekaüdlarin yedi bine ulaştığına dikkat çekerek cümlelerine başlar. Yeniçeri ağası kapısında “*koruculuğa yüz ve yüz ellişer altun narh virilüb sol yeniçeri ki yarar ve mütemevvil ola sefere gitmemek için akça virüb korucu nâmında deftere kayd ve sekiz akça ulufesi var iken on iki ve on beş ve yirmi ve dahi ziyade ile deftere*” kaydediliyordu. Bu durum rikâb-ı hümayûna ve sadrazamlara da bildirilmiyordu. Ayrıca bir yaya-başı veya bölük-başının gediğini satmak istediklerinde ihtiyar olarak gösterip korucu defterine yazıyorlardı. Daha sonra gedikleri başkasına bin ve iki bin altına satıyorlardı. Bu uygulamalar sonucunda korucu ve tekaüdün sayısı sekiz bine ulaşmıştı. Padişah durumdan haberdar olsa dahi yeniçeri ağaları “*ibtidâ koruculu ve tekâüd verilmez, ancak mahlûl düşüldükte virilür*” diyerek gerçeği gizliyorlardı. Anonim yazar, korucu ve tekaüdlere mahlul verilmesinin yanlış olmasına karşın “*şimdiki hâl yeniçeri ağaları kendü alur ve kendü virür, kendü satar ve sâhib-i arz kendü olur*” diyerek artık kanunlara itibar edilmediğini açıklar. Yeniçeri ağaları, zabitler ve yeniçeri

⁸⁹ Koca Sinan Paşa'nın Telhisleri, s. 100-101.

⁹⁰ BOA, D.YNÇ.d.33661, s. 1-116.

⁹¹ BOA, MAD.d.7477, s. 4-120.

katibinin bu tarz işlemleri yüzünden ocağın idaresinde kanun-i kadimin gözetilmediğini ve neferlerin hesapsızca arttığını belirtir.⁹²

Yeniçeri Sayısındaki Artışın Sonuçları ve Yeniçeri Ağaları

Safevi seferleri sırasında yeniçeri sayısında yaşanan olağanüstü artış ulufelerin ödenmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşılmasına yol açmıştı. Özellikle İstanbul'da bulunan yeniçerilerin ulufelerinin ödenmesinde ve asayişin sağlanmasında ciddi sıkıntılar baş göstermişti. Osmanlı merkezi idaresi, Safevi seferlerinin mali yükünün de etkisiyle, fakat temel olarak para piyasasını kontrol altına almak için 1585 yılında akçe içindeki gümüşü yarı yarıya azaltarak büyük bir devalüasyon gerçekleştirmişti. Ne var ki piyasa aktörleri yeni akçe oranını benimsememiş ve bu durum ayarı düşük akçeden ulufelerini alan kapıkulu askerlerini zor durumda bırakmıştı.⁹³ 1585 tağşiş uygulamasının başarısız olması üzerine 1588 yılında piyasadaki sikkelerin tahsis edilmesine karar verilmişti. "Rüsum-ı tashih-i sikke" adı altında yeni bir vergi toplanması ve elde edilen gümüş sikkelerle 1585 yılındaki ayara göre yeni akçelerin darp edilmesi amaçlanmıştı.⁹⁴ Fransa Büyükelçisi Jacques de Germigny'e göre bu yeni vergiyi ve ayarı düşük akçeyi kabul etmeyen yeniçeriler başkaldırarak saraya yürümüş ve içlerinden bir kısmının öldürülmesiyle ancak yatıştırılabilmişlerdi.⁹⁵ Seyyid Lokman, ocağa ecnebi sokmakla meşhur olan Yeniçeri Ağası Halil Ağa'nın azledilmesinde bu olayları önleyememesinin de etkisi olduğunu belirtmiştir.⁹⁶

136

Yeniçeriler yatıştırıldıktan sonra toplanan vergilerle yeni akçeler darp edilmişti. Ancak, 1589 yılında yeniçeri ve kapıkulu sipahilerine bu yeni akçelerle ulufe ödenmesi bu defa büyük bir isyanın çıkmasına sebep olmuştu. Beylerbeyi Vakası olarak tarih kayıtlarına geçen bu hadisede kapıkulu askerleri yeni akçelerin kesilmesi ve tedavüle sokulmasından sorumlu olan Rumeli Beylerbeyi Doğanç Mehmed Paşa'yı öldürmüştü.⁹⁷ 1585 yılı tağşişine kıyasla 1589 yılında meydana gelen olayların daha ciddi sonuçlar doğurmasında bu dönemde kapıkulu askerlerinin ve özellikle yeniçerilerin sayısında yaşanan ciddi artışı da dikkate almak gerekir. Bu

⁹² Osmanlı Devlet Düzenine Ait Metinler I: Kitâb-i Müstetâb, haz. Yaşar Yücel, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974, s. 10-11.

⁹³ Mehmet Kuru, *Osmanlı'nın Para ile İmtihani: XVI.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Para Krizi*, Fol Yayınları, İstanbul 2023, s. 98-117.

⁹⁴ Kuru, *Osmanlı'nın Para ile İmtihani*, s. 118.

⁹⁵ *Les Négociations de la France*, c. IV, s. 684.

⁹⁶ Seyyid Lokmân, *Zübdetü't-Tevârih*, s. 483.

⁹⁷ Kuru, *Osmanlı'nın Para ile İmtihani*, s. 118-121.

olayın ardından sadrazam tayin edilen Koca Sinan Paşa, bir taraftan yeni akçenin tahsis sürecini sürdürürken, diğer taraftan kapıkulu askerlerinin tepkisini azaltmak için ulufelerin sadece üçte biri yeni akçe ile ödemişti. Bu sayede taşış edilen akçelerin piyasada kabul görmesini sağlamıştı.⁹⁸

Koca Sinan Paşa yeniçeri ocağından yabancıları ihraç etmekte gösterdiği başarısızlığı yeni akçeleri tedavüle sokarak ve ulufeleri bu akçelerle ödeyerek nispeten telafi etmeyi başarmıştı. Ancak, bu süreçte yeniçeri ağasıyla birlikte yeniçeriler tarafından tehdit edilmişti. III. Murad'a yazdığı birden fazla telhiste yeniçerilerin kendisine yönelttiği çeşitli suçlamalara cevap vermişti.⁹⁹ Mesela, bir telhisinde Sultan'ın "*Yeniçeri tâîfesinin evzâ'ı nice'dür? Ağalarından şükrâneleri yokdur gibi, hâtır gözetmeyüb sıhhatin i'lâm idesin ve 'ulûfelerin mümkinî ile yarın viresin, bir hâlet olmaya sonra zararın çekersün*" ifadelerine cevaben yeniçeri ve sipahlar¹⁰⁰ arasında adamlarını sokup gelişmeleri takip ettiğini ve şimdilik kaygılanacak bir durumun olmadığını belirtmişti. Ulufeler için yeterli miktarda akçe topladığını, fakat henüz hepsinin başkente gelmediğini söyleyerek iç hazineden para talep etmişti. Önceki senelere kıyasla yeniçerilerinin sayısının fazla olmasının da ulufeleri zamanında hazırlayamamasını etkilediğini eklemişti. Yeniçerilerin içine bir fitne düştüğünü ve "*ulûfeleri ilerüce virilüb ağızların tutmak iktizâ*" eylediğini ifade etmişti. III. Murad ise çavuşbaşlarından akçe borç almasına izin vermişti.¹⁰¹ Başka bir telhisinde düşmanlarının yeniçeri ve sipahileri galeyana getirmek için "*ne durursuz, işte gurus yetmiş indi, ammâ bununla kanâ'at câiz değildir, bu 'ulûfede kırka almak gereksiz*" içeriğinde kağıtlar dağıttığından bahseder.¹⁰²

Koca Sinan Paşa, Yeniçeri Ağası Satırcı Mehmed Ağa'nın III. Murad'a sunulan "*bir tezvir kâğır*" ile ilgili kendisini bilgilendirmesi üzerine yazdığı uzun telhiste hakkındaki bütün suçlamalara sert bir karşılık verir. Sadrazam, üç ayda bir yeniçerilerin ulufelerini ödediğini ve diğer ihtiyaçlarını karşıladığını, mansıp satmadığını ve kul arasına ömründe ecnebi katmadığını vurgulamak ihtiyacıyla "*kula ecnebi sokmak sefer-i hümayûnda olmuş idi*" diyerek kendisinin bu işlere karışmadığını, hatta Malkara'da sürgünde iken "*bir Türk bir Türk ile gavga eylese fi'l-hâl gelüb beş on bin akçe ile yeniçeri olub börk*" giydiğine bizzat şahit olduğunu belirtmişti. Selefleri döneminde yeniçeriler "*ulufe yerine teneke alurken*"

⁹⁸ Kuru, *Osmanlı'nın Para ile İmtihanı*, s. 121-130.

⁹⁹ Koca Sinan Paşa'nın *Telhisleri*, s. 37, 40.

¹⁰⁰ Sipahlar hakkında bkz. Aysel Yıldız, "İstanbul'un Asi Kulları", s. 237-241.

¹⁰¹ Koca Sinan Paşa'nın *Telhisleri*, s. 86-88.

¹⁰² Koca Sinan Paşa'nın *Telhisleri*, s. 193.

uğraşları sayesinde şimdi iyi akçelerle ulufelerinin verildiğini de vurgular. Satırcı Mehmed Ağa'nın yeniçeri ağası olmasından sonra on yük akçe caize aldığı iddiasını da yalanlayan Sinan Paşa, böyle bir makam satışı yapamayacağını açıklamak için Sultan'a yeniçeri ağasını bizzat kendisinin seçtiğini hatırlatmıştı.¹⁰³

Koca Sinan Paşa yeniçeri ocağının büyümesini kontrol altına alamamasına rağmen akçenin değerinin düşürüldüğü bir dönemde onların ulufelerini ödeyebilmeyi ve yeniçeri ağalarını yönetebilmeyi bir başarı olarak göstermek istemişti. Nitekim azledildikten sonra yeniçerilerin çıkardığı büyük isyanlar ve yeniçeri ağalarının olaylardaki rolü Sinan Paşa'yı haklı çıkarmıştı.

Osmanlıların kazançlı çıktığı bir barış antlaşmasının imzalanmasında rol oynayan Ferhad Paşa, Ağustos 1591'de Koca Sinan Paşa'nın yerine sadrazam tayin edilmiş ve Nisan 1592'de yeniçerilerin başlattığı isyana kadar görevini sürdürmüştü. İsyan hakkında detaylı bilgi veren Selânikî'ye göre, Erzurum'da bulunan kapıkulu askerlerinden ve bilhassa yeniçerilerden şikayetçi olmak için bir heyet Nisan 1592'de İstanbul'a gelerek Erzurum'da yeniçerilerin tahakküm kurduğunu ve geri kalan kapıkulu askerlerinin de bu durumdan zarar gördüğünü iddia etmişti. Ferhad Paşa Safevi seferleri sona erdikten sonra kapıkulu askerlerine İstanbul'a dönmeleri için emir vermesine rağmen buna kulak asmamışlardı. Heyetin üyeleri Erzurum'daki kapıkulu askerlerinin İstanbul'a dönmeleri için önlem alınmasını istemişti. Ancak, Yeniçeri Ağası Satırcı Mehmed Ağa'nın yaptığı teftiş neticesinde başkente gelen askerlerin aslında Erzurum'daki yeniçeri ve kapıkulu sipahilerini zor kullanarak şehirden sürdükleri ortaya çıkmıştı.¹⁰⁴

Olayın aktörleri Erzurum'da bulunan kapıkulu askerleri hakkında iftira atmış olmasına rağmen seferin ardından cephelerde bulunan yeniçerilerin İstanbul'da çağrıldığı bilgisi doğrudu. Yeniçeri Ağası Hızır Ağa'ya Eylül 1588'de yazılan hükümde, Kefe'de görevlendirilenler haricinde diğer cephelerde hizmet eden yeniçerileri başkente getirmesi emredilmişti.¹⁰⁵ Geçen sürede yeniçerilerin bir kısmının İstanbul'a dönmediği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, bu olaylardan kısa bir süre sonra 4 Nisan 1591'de bu defa başkentteki yeniçeriler, Erzurum'dan gelenlerin yoldaşlarına yaptıklarına karşı yeterli cezanın verilmediği gerekçesiyle

¹⁰³ Koca Sinan Paşa'nın Telhisleri, s. 83-86.

¹⁰⁴ Tarih-i Selânikî, c. I, s. 263-264; Hasan Bey-zâde Ahmet Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi: Tahlil-Kaynak Tahlili*, haz. Şevki Nezih Aykut, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004, c. III, s. 367-368.

¹⁰⁵ BOA, A.DVNSMHM.d.61/233, 21 Şevval 996 (13 Eylül 1588).

Sadrazam Ferhad Paşa'ya saldırmış; Yeniçeri Ağası Satırcı Mehmed Ağa, olayın büyümesini engellemiştir. Selânikî'ye göre, hadise sarayda duyulduktan kısa bir süre sonra Sadrazam'a "*Mehmed Ağa ma'zûl olsun, içerüde silahdâr Halil Ağa yeniçeri ağası olup, seniün odana çıksın*" diye bir emir gönderilmişti. Ferhad Paşa ise yeniçeri ağasının azledilmesinin münasip olmayacağını ifade etmiş ve Satırcı Mehmed Ağa'nın Anadolu beylerbeyi atanmasını sağlamıştı.¹⁰⁶ Buna karşılık Hasan Beyzâde, bizzat Ferhad Paşa'nın "*ağaları olan Satırcı'dan şekvâları var*" diye asılsız bir beyan vererek Mehmed Ağa'nın azledilmesine sebep olduğunu rivayet etmiştir.¹⁰⁷ III. Murad ise yeniçerilerin taşkınlık çıkarmasına fırsat tanımamak için aynı gün Ferhad Paşa'yı da azletmişti.

Dönemin tarihçilerinden Seyyid Lokman, olayların ardından Silahdar Halil Ağa'nın yeniçeri ağası atanarak muradına vasil olduğunu belirtir¹⁰⁸, buna karşılık Selânikî onun yeniçeriler tarafından sevilmediğini ileri sürer. Ağalarına lakap koymayı seven yeniçeriler, Halil Ağa'ya da devşirilmeden önce adının Vasilaki olmasından ve kaba kıyafetler giymesinden ötürü Rum dilinde ayı anlamına gelen Vasil lakabını takmıştı.¹⁰⁹ Rivayetlere göre, Halil Ağa da yaklaşık dört ay süren görevi boyunca çeşitli usulsüzlüklere bulaşmıştı. Özellikle "*erbâb-ı kahve fukarasına ve keyfiyyet mübtelâlarına*" musallat olmuştu. En sonunda Eflak voyvodalığı beklerken, Kastamonu sancakbeyi tayin edilmişti (14 Temmuz 1591).¹¹⁰ Onun yerine Eflak'taki görevinden dönen Kapıcı-başı Mehmed Ağa yeniçeri ağası tayin edilmişti.¹¹¹

Netice itibarıyla, 1584-1588 yılları arasında görev yapan yeniçeri ağaları acemi oğlanlarının haricinde yüksek sayıda ecnebiyi yeniçeri kaydederek ocağının büyümesinde doğrudan rol oynamıştı. 1589 yılından itibaren Sadrazam Koca Sinan Paşa önceki yeniçeri ağalarının oluşturduğu hasarı giderme çabası akim kalmıştı, fakat aldığı önlemlerle yeniçerilerin ulufelerini ödeyebilmiş ve ecnebilerin katılmasıyla birlikte başıbozukluğa temayülü artan ocağı bir noktaya kadar disiplin altında tutabilmişti. Ne var ki yeniçerilerin ulufelerinin ödenmesi zamanla devlet için daha sıkıntılı bir hal alacaktı.

¹⁰⁶ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 264-265.

¹⁰⁷ *Hasan Bey-zâde Târîhi*, c. III, s. 368-369.

¹⁰⁸ Seyyid Lokmân, *Zübdetü 't-Tevârîh*, s. 504.

¹⁰⁹ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 265.

¹¹⁰ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 278-279;

¹¹¹ Seyyid Lokmân, *Zübdetü 't-Tevârîh*, s. 504.

Yeniçeri ağalarının yeniçeri ocağına nefer kaydetme ve mevcut olanları düzenlemede edindiği yetkileri kötüye kullanmasının ocağın yapısının değişmesindeki ana faktörlerden biri olduğunu açıklayan *Kitâb-ı Müstetâb* müellifi, ikinci başlıkta, artan yeniçeri sayısının hazineye etkileri üzerine durur. Özellikle Avusturya seferlerinden itibaren defterlerde kayıtlı olan kapıkulu askerlerinin ekserinin sefere gitmemesinin sonuçlarına eğilir. Buna göre, sefer ilan edildiğinde otuz beş binden fazla yeniçeriden yirmi bini orduda görevlendirilir ve geri kalanlara farklı vazifeler verilir. Ne var ki sefere aslında yedi-sekiz binden fazla yeniçeri katılmazdı. Hatta III. Mehmed'in Eğri seferinde bile yeniçeri sayısının on bini geçmediğini iddia etmişti. Aynı sıkıntının serdarların düzenlediği seferlerde de yaşandığını; yirmi bin yeniçeri seferde görevlendirildiğinde sadece yedi-sekiz bininin katıldığını, ancak serdardan yirmi bin yeniçerinin ulufe aldığını ifade etmişti. Bu şekilde sefere gitmeyen on binlerce yeniçerinin ulufelerine hazineden yüz binden fazla altın ayrılıyordu. Önceki yıllarda yeniçeri ağaları, serdar ve defterdardan bilgi alarak sefere katılmayan yeniçerilere ayrılan meblağı padişaha teslim ediyordu. Ancak, “birkaç zamandır yeniçeri ağaları musâhib ve sâhib-i arz tabakasına vardıkları” için bu hassasiyeti göstermiyor ve “bâkî kalan yetmiş seksen bin altunu Yeniçeri ağası ve zabitleri mâbeyninde kalenderi bahş” ediyorlardı.¹¹²

Kitâb-ı Müstetâb'in müellifinin özellikle yeniçeri ağalarının padişaha yakınlığını bir kusur olarak göstermesi dikkate değerdir. Padişah ve harem zümresiyle ilişkileri sayesinde devlet hazinesini zarar uğratmalarına rağmen ceza almadıklarını ima etmişti. Nitekim, Mayıs 1601-Ocak 1603 arası yeniçeri ağalığı yapan Ali Ağa, bu dönemin etkili isimlerinden Gazanfer Ağa'nın damadıydı ve 1603 yılında ulufelerini alamamaktan şikayetçi olan yeniçeriler ile kapıkulu sipahilerinin başlattığı isyanda katledilmişti.¹¹³ Diğer taraftan, *Kavânîn-i Yeniçeriyân*'ın yazarı, önceleri “üç ayda bir fûlan yeniçeri ağasının zamânında ve fûlan beytû'l-malcinün emânetinde bu denli akça hâsıl olmuşdur deyü divânda bir kırmızı ve bir sarı kise kadimden ola geldiği üzere teslîm-i hazine eylemek” gerekirken, Ekim 1596-Mayıs 1601 arasında yaklaşık beş yıl boyunca yeniçeri ağası olan¹¹⁴ Tırnakçı Hasan Ağa'dan itibaren ağaların “pâdişâh bana yeniçeri

¹¹² *Kitâb-ı Müstetâb*, s. 15-16.

¹¹³ Levent Kaya Ocakaçan, *Geç 16. ve Erken 17. YY'da Osmanlı Devleti'ndeki Patronaj İlişkilerinin Gazanfer Ağa Örneği Üzerinden Venedik Belgelerini Göre İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016, s. 75-76, 78, 119.

¹¹⁴ Yıldız, “Commanders of the Janissary Army”, s. 404.

ağalığın bağısladığı” diyerek beytülmale zarar verme kaygısı gütmediklerini ifade eder.¹¹⁵

Nasihatname müellifleri, yeniçeri ağalarının Safevi seferlerinden itibaren ocağa nefer kaydetme ve mevcut neferleri düzenleme yetkilerinin devlet hazinesinde yol açtığı sorunlara bu şekilde dikkat çeker. Bu dönemde padişaha yakın olmanın sunduğu imtiyazların da yeniçeri ağalarının usulsüzlükler yapmasını kolaylaştırdığını ileri sürerler. Dolayısıyla 1612 yılından itibaren yeniçeri ocağı içinden ağa seçiminde gözlemlenen yükselişte ve saraydan atamaların azalmasında¹¹⁶, yeniçeri ağalarının ocak disiplininin uzaklaşmalarının ve siyasi bağlantılarını bir kalkan olarak kullanmalarının payı olmalıydı. Diğer taraftan, nasihatname yazarları, bir sonraki başlığın konusu olan, yeniçeri ağalarının yeniçerilerin başında seferlere katılmasının usulsüz işlemleri daha rahat icra etmelerine zemin hazırladığını da belirtirler.

Avusturya Seferlerinde Yeniçeri Ağaları

Safevi seferlerinin sona ermesinden üç sene sonra 1593 yılında Osmanlılar, Avusturya'ya savaş ilan etmişti. İki devlet yaklaşık otuz sene sonra tekrar kozlarını paylaşırken, önceki savaşlara kıyasla bu dönemde mücadeleler farklı cephelere yayılarak uzamıştı. Osmanlı orduları 1594'te Yanıkkale'yi fethederek Viyana'nın yolunu açmıştı, ancak sonraki sene Erdel, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlılara isyan etmesi mücadelelerin seyrini değiştirmişti. Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa'nın kumandasındaki Osmanlı ordusu 1595'te Yergöğü'nde Eflak güçlerine mağlup olmuştu. Bunun etkisiyle 1596 yılında ordunun başında sefere çıkan III. Mehmed, Eğri Kalesi'ni fethetmiş ve Haçova Meydan Muharebesi'nde Avusturya kuvvetlerini yenilgiye uğratmıştı. Ancak sonraki senelerde Osmanlılar seferlerde önemli bir başarı elde edememiş; hatta birçok önemli kaleyi de düşmana kaybetmişti. 1600 yılında Kanije'nin fethi Osmanlılar için son önemli zafer olurken, 1606 yılına kadar devam eden savaşların sonunda Zitvatoruk Antlaşması imzalanmıştı.¹¹⁷

¹¹⁵ Özbek, *Kavân-i Yeniçeriyân*, s. 175-176.

¹¹⁶ Yıldız, “Commanders of the Janissary Army”, s. 438-451.

¹¹⁷ Avusturya seferleri hakkında yapılan bazı çalışmalar için bkz. Özkan Bardakçı, *Faire la guerre au XVIIe siècle: Regards croisés sur les guerres austro-ottomanes*, Classiques Garnier, Paris 2025; Caroline Finkel, *The Administration of Warfare: the Ottoman Military Campaigns in Hungary, 1593-1606*, WVGÖ, Wien 1988; Feridun Emecen, “Uzun Savaşların Başlaması (1592-1606) ve Zitvatorok Anlaşması: Dönemin Çağdaş Osmanlı Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 279-295.

Ö. Kolçak'ın dikkat çektiği üzere, Safevi seferlerinden itibaren yeniçeri ocağı hünkâr kulları olma mahiyetini yitirerek devlet ordusunun bir parçasına halien gelmişti. Yeniçeriler devletin askerî hedefleri doğrultusunda onlarca sene padişah olmadan sefere çıkmıştı. Bunun sonucunda yeniçeriler ve yeniçeri ağaları ile padişahlar arasındaki rabıta zayıflamıştı.¹¹⁸ Bu köklü değişimin yanında yeniçerilerin Safevi seferlerinde örneklerine rastlanan disiplinsiz hareketleri, özellikle ocağın yapısının da değişmesiyle Avusturya seferlerinde iyice kontrol edilemez hale gelmişti. Bu nedenle yeniçerilerin idaresinde karşılaşılan sıkıntılar yeniçeri ağalarının serdar-ı ekremlerle birlikte seferlere katılmasındaki diğer bir etken olmuştu.

Avusturya savaşlarından önce yeniçeri ve sipahlar İstanbul'da birkaç defa isyan çıkarmıştı. Yeniçeri ocağının büyümesinin sonuçlarıyla doğrudan alakalı olan bu hadiseler savaş kararının alınmasını da etkilemişti. 27 Ocak 1593'te masar ulufelerinin ödendiği sırada sipahlar ayaklanmıştı. Yeniçerilere “*yüz beş kise alup beş kise altun, ma-adâ nısfı gurus ve nısfı çili akça*” ile ulufeleri ödendikten sonra sipahi oğlanlarına otuz yük, silahdarlara yirmi yük ve diğer bölüklere de gerektiği miktarda akçe verilmişti. Ancak, sipahların bir kısmı ulufelerin eksik verildiği iddiasıyla itiraz etmişti. Henüz ödenmeyen iki kıst mevaciblerini de almak için akçe keselerini gasp etmeye çalışmışlardı. Ayrıca Sadrazam Siyavuş Paşa ve defterdarın öldürülmesini istemişlerdi. III. Murad ise sipahları ölümle tehdit etmişti. Sultan'ın tavrı olayların büyümesine sebep olmuştu. Sarayı terk eden sipahlar ulemadan haklı olduklarına dair fetva almaya çalışmışlardı. Bu sırada Yeniçeri Ağası Lala Mehmed Ağa, bostancı, baltacı ve yeniçerilerin başında sipahların ayaklanmasını bastırmak için harekete geçmişti. Bunu öğrenen sipahlar saraya yürümüş ve padişahın dairesini basmaya yeltenmişti. Sarayın hareme açılan kapıları arasında odun arabaları arasında sıkışan sipahların önemli bir kısmı yaşanan izdiham sonucunda hayatını kaybetmiş ve ayaklanma bastırılmıştı.¹¹⁹

Sipahların ayaklanmasından kısa bir süre sonra Koca Sinan Paşa sadrazam tayin edilmişti. Mustafa Âlî, olaylarda bizzat Sinan Paşa'nın parmağını olduğunu ileri sürerken¹²⁰, Selânikî, sayıları artan kapıkulu askerlerinin ulufelerini ödemede daha önce gösterdiği başarı nedeniyle kendisine bir kez daha bu makamın tevdi edildiğini belirtmiştir.¹²¹ Aslında iki tarihçinin rivayetleri birbirini tamamlar mahiyettedir. Sinan Paşa sipahları

¹¹⁸ Kolçak, *Ok, Tüfek ve At*, s. 137-166.

¹¹⁹ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 301-303.

¹²⁰ Mustafa 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, c. 5, s. 1143-1144.

¹²¹ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 305.

kışkırtarak, mevcut devlet adamları arasında yeniçeri ocağı ve sipahları idare edebilme meziyetine sahip tek isim olduğunu devlet erkanına hatırlatmak istemiş olabilir. Bu meyanda, Avusturya elçilik heyetiyle İstanbul'da bulunan Friedrich Seidel, yeniçerilerin çıkardığı bir isyandan bahseder. Buna göre, Sinan Paşa tarafından kışkırtılan yeniçeriler ulufelerini almak için saraya gittiklerinde Sadrazam Siyavuş Paşa'yı hedef almışlardı. Ulufelerinin zamanında ödenmemesini ve savaşa çıkılmamasını bahane ederek sadrazamın öldürülmesini istemişlerdi. III. Murad yeniçerileri yatıştırmak için Siyavuş Paşa'yı azletmiş ve Sinan Paşa'yı sadrazam tayin etmişti.¹²²

Osmanlılarla barış antlaşmasını uzatmak için Avusturya elçilik heyetiyle birlikte İstanbul'a gelen Siedel'in paylaştıkları, Koca Sinan Paşa'nın yeniçeri ve sipahlar üzerinde etki sahibi olduğunu gösterir. Daha önemlisi onları savaş sözüyle yanına çekebilmişti. Keza Seidel de Sinan Paşa'nın elçiyi tehdit ettiğini ve Bosna Beylerbeyi Hasan Paşa'nın sınır hattındaki askeri faaliyetlerinin haberleri başkente ulaştıktan sonra III. Murad'ı savaşa ikna etmeye çalıştığını belirtir.¹²³ Sinan Paşa, Sultan'a yazdığı telhislerde de savaş taraftarı olduğunu gizlememiş ve özellikle kara seferlerinin maddi kazançlarını öne çıkarır.¹²⁴ Dolayısıyla, Sinan Paşa'nın doğu seferleri sonunda sayısı artan yeniçeri ve kapıkulu sipahilerinin potansiyelini savaşlarda kullanmak istediği anlaşılar. Diğer sadrazamlara kıyasla onları daha iyi idare edebilmesi de kendisini cesaretlendirmiş olmalıdır. Ancak, Sinan Paşa'nın İstanbul'da yaptığı hesaplar Macaristan'da tutmamış ve yeniçerileri yönetmede yaşadığı sıkıntılar yeniçeri ağalarının seferlere katılmasına zemin hazırlamıştı.

Osmanlılar 1593 yılında Avusturya'ya savaş ilan ettikten sonra Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa, Temmuz 1593'te orduyla İstanbul'dan harekete geçmişti. Kapıkulu sipahi bölüklerinin tamamı ve yeniçeri kethüdası emrinde 9.000 yeniçeri seferde görevlendirilmişti.¹²⁵ Safevi seferlerine ortalama 5.000 yeniçerinin katıldığı hatırlanırsa, Avusturya seferinde bu

¹²² Friedrich Seidel, *Sultanın Zindanında: Osmanlı İmparatorluğu'na Gönderilen Bir Elçilik Heyetinin İbret Verici Öyküsü (1591-1596)*, çev. Türkiş Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010, s. 27.

¹²³ Seidel, *Sultanın Zindanında*, s. 28, 30, 36.

¹²⁴ *Koca Sinan Paşa'nın Telhisleri*, s. 4-5; Avusturya savaşlarının başlamasında özellikle Macaristan serhaddindeki ekonomik zorlukların etkisini değerlendiren bir çalışma için bkz. Pál Fodor, "Osmanlı-Avusturya Savaşları Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1593-1606)", *Osmanlı*, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, c. 1, s. 453-455.

¹²⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 321.

sayının neredeyse iki katına yükseldiği fark edilir. Üstelik Sinan Paşa'ya orduda olmayan kapıkulu askerlerini cezalandırması için yetki de verilmişti.¹²⁶ Geç bir tarihte sefere çıkan Serdar, kapıkulu askerleriyle sıkıntı yaşamıştı. Vezprém Kalesi'ni kuşatmadan önce terakki isteyen yeniçeri ve sipahlarla tartışmış, ancak olayların büyümemesi adına sonunda taleplerini kabul etmişti.¹²⁷ Bir süre sonra düşman ordusunun Komaran yakınlarında toplandığını öğrendiğinde 300 sipahi oğlanını keşif için görevlendirmişti. Ancak, bu birlik düşman baskınına uğrayıp dağılmıştı. Sağ kurtulup geri dönen sipahiler, karavula gönderilmeleri adet olmamasına rağmen Serdar'ın kendilerini ortadan kaldırmak amacıyla bu görevi verdiğini iddia etmişti. Bu hadiseden sonra yeniçeri ve kapıkulu sipahileri kış şartlarını bahane ederek Tata Kalesi'nin kuşatmasına katılmamış ve İstolni-Belgrad'a dönmüştü.¹²⁸

Koca Sinan Paşa, çoğu genç ve tecrübesiz olan yeniçerileri¹²⁹ birinci Avusturya seferinde idare edememişti. Üstelik kapıkulu askerleri İstanbul'a döndükten sonra Serdar-ı Ekrem hakkında ciddi suçlamalarda bulunmuştu. Seferden önce teçhizatları yetersiz olduğu için bir kale kuşatmasını kaldıramayacaklarını bildirmelerine rağmen Sinan Paşa bunu dikkate almamıştı. Ayrıca daha önceki seferlerde icra etmedikleri bir görev vererek sipahları karavula göndermiş ve kuşatma metrislerinde görev alması kanun değilken yeniçerileri bu vazifeyi yapmaya zorlamıştı. Seferin sonunda da kapıkulu askerlerine yine kanuna mugayir olarak Vidin ve Niğbolu'da kışlaklar tayin etmişti.¹³⁰

Koca Sinan Paşa yüksek sayıda ecnebi ve tecrübesiz neferin katıldığı yeniçeri ocağına bir elit birlik gibi muamele etmemiş ve yeniçerileri devlet ordusunun bir parçası olarak farklı görevlerde kullanmayı denemişti. Bu durum yeniçerilerin tepkisini çekmiş ve itaatsizlik etmelerine sebep olmuştu. Sinan Paşa, suçlamalara karşılık kapıkulu askerlerinin halka zulmettiğini ve onların orduyu terk etmesi yüzünden düşmanın serhad kalelerine rahatça saldırdığını ileri sürerek kendisini savunmuştu.¹³¹ III. Murad ise, Sinan Paşa'nın arkasında durmuştur. İlk sefer devam ederken kapıkulu sipahi ağalarına Sinan Paşa'ya her koşulda itaat etmeleri için

¹²⁶ BOA, A.DVNSMHM.d.71/551, 19 Zilkade 1001 (17 Ağustos 1593).

¹²⁷ Câfer İyânî, *Tevârih-i Cedîd-i Vilâyet-i Üngürüs*, haz. Mehmet Kirişçioğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001, s. 39-40.

¹²⁸ İyânî, *Tevârih-i Cedîd*, s. 43-45.

¹²⁹ Kolçak, *Ok, Tüfek ve At*, s. 164.

¹³⁰ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 355, 364-365.

¹³¹ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 347.

uyarıda bulunmuştu.¹³² Sadrazamın başından geçenleri öğrendikten sonra da yeniçeri ağasının yeniçerilerin başında sefere katılmasına karar vermişti. Bu meyanda ilk olarak Sinan Paşa'ya yeniçeri ağasının başbuğluğunda 13.000 yeniçeriye sefere göndereceğini bildirmişti.¹³³ Yeniçeri Ağası Lala Mehmed Ağa'ya da bir hüküm yazarak, serhadde düşmanın Osmanlı kalelerine saldırdığını ve bu kritik zamanda yeniçerilerin sefere çıkmasının elzem olduğunu açıklamıştı. Bu nedenle Mehmed Ağa'ya bizzat süvari yeniçerilerin başına geçerek hızlı bir şekilde Sinan Paşa'ya katılmasını emretmişti. Kul kethüdası veya ağalardan birini de piyade yeniçerilerin başına atayarak serhadde sevk etmesi buyrulmuştu. Sultan, yeniçeri ağasının sefere çıktığını duyan düşmanın korkuya kapılacağını da hassaten vurgulamıştı.¹³⁴

Yeniçeriler, Osmanlı tarihinde ilk defa olan ve yeniçeri ağasının padişah olmadan sefere çıkma kararını kolayca kabullenmemişti. Yeniçeri Ağası Lala Mehmed Ağa, sefere katılacağını ilan ettikten sonra yeniçeriler “*pâdişâhsız gitmemüz*” diyerek ayak diremişler ve daha sonra “*bahşiş olmayınca gidilmez mümkün değildir diyüp Orta-mescide dahi mufassal mektûblar*” bırakmışlardı. Mehmed Ağa'nın Sultan'ın fermanıyla Okmeydanı'na gitmesi üzerine yeniçeriler direnişlerine son vermiş ve sefer hazırlıklarına başlamıştı.¹³⁵ Ağa, 8 Nisan 1594'te Ağa Kapısı'nda tuğlar dikmiş¹³⁶ ve ardından seferde kullanacağı yük hayvanlarını temin etmişti.¹³⁷ Aynı zamanda doğu eyaletleri kadılarına yeniçeri ağasının sefere çıkacağı haber verilerek kazalarındaki bütün yeniçerileri sefere yollamaları emredilmişti.¹³⁸ Belgrad'da kadar olan menzillerde hizmet eden kadırlara da yeniçeri ağasıyla sefere çıkan yeniçerilerin zahirelerini hazırlamaları buyrulmuştu.¹³⁹ Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa hazırlıkları tamamladıktan ve III. Murad'ın elini öptükten sonra 24 Nisan 1594'te İstanbul'dan ayrılmıştı.¹⁴⁰

Padişahın katılmadığı sefere çıkan ilk yeniçeri ağası olan Lala Mehmed Ağa'nın emrindeki yeniçeri sayısı hakkında kaynaklar farklı bilgiler

¹³² BOA, A.DVNSMHM.d.72/299.

¹³³ İyânî, *Tevârih-i Cedîd*, s. 59-60.

¹³⁴ BOA, A.DVNSMHM.d.72/834.

¹³⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 355.

¹³⁶ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 361.

¹³⁷ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 362.

¹³⁸ BOA, A.DVNSMHM.d.72/827.

¹³⁹ BOA, A.DVNSMHM.d.72/824.

¹⁴⁰ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 365.

vermektedir. Yanıkkale seferini anlatan anonim bir rapora göre, Mehmed Ağa'nın komutasında 30.000 yeniçeri, 1000'in üzerinde acemi oğlu ve on bine yakın cebeci yer almıştı.¹⁴¹ Sefere katılan Cafer İyânî, yeniçeri ağasının 13.000 yeniçeri ve dört binden fazla cebeciyle orduya katıldığını belirtmişti.¹⁴² Selânikî ise Mehmed Ağa'nın İstanbul'dan 15.000 yeniçeri ile ayrıldığını; 3.000 yeniçerinin donanmaya gönderildiğini ve 5.000 yeniçerinin de kışlalarında kaldığını yazmıştı. Başkentte kalan kapıkulu askerlerinin önemli bir kısmı ulufe ve ikişer akçe terakki karşılığında daha sonra sefere katılmıştı.¹⁴³

Yeniçeri Ağası Lala Mehmed Ağa, on binlerce yeniçeriye yönetmenin çeşitli zorluklarına katlanarak Belgrad'a ulaşmıştı.¹⁴⁴ Kendisi ordu Belgrad'dan harekete geçtikten sonra bir ilki daha tecrübe etmişti. Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa, Tata Kalesi'nin kuşatması sırasında Mehmed Ağa'yı azletmişti. Dönemin tarihçilerinden bir kısmı da sadece padişahın yeniçeri ağasını değiştirme hakkı olduğunu ifade ederek Sinan Paşa'nın kararını eleştirmişti.¹⁴⁵ Sefere katılan Talikîzâde Mehmed Efendi ise Lala Mehmed Ağa'nın Serdar'ın emirlerine uymadığı için görevden alındığını açıklamıştı. Rivayete göre, Sinan Paşa, Mehmed Ağa'ya yeniçerilerle birlikte metris açmasını ve top bataryaları kurmasını emretmişti. Ancak, kendisi serdarın emrine itibar etmemişti. Bunun üzerine Sinan Paşa, Mehmed Ağa'yı huzuruna çağırarak düşman topraklarının askerlere zarar vermemesi için metris açmasının elzem olduğunu söylemiş, fakat kendisi yine tedbir almaya yanaşmamıştı. Bunun üzerine Serdar, Mehmed Ağa'yı azletmiş ve yerine Yemişçi Hasan Ağa'yı yeniçeri ağası tayin etmişti (Temmuz 1594).¹⁴⁶ Kısacası, Koca Sinan Paşa, önceki seferde olduğu gibi yeniçerileri metris hizmetinde kullanmak istemişti. Padişahın elit askeri birlikleri olma hüviyetini kaybeden yeniçerileri, önceleri yükümlü olmadıkları bu tür vazifelerde görevlendirmekte ısrarcı davranmıştı. Lala Mehmed Ağa, muhtemelen yeniçerilerin de tepkisinden çekinerek Sinan

¹⁴¹ BOA, Topkapı Sarayı Arşivi Evrakları (TSMA.e), 857/60.

¹⁴² İyânî, *Tevârih-i Cedîd*, s. 79.

¹⁴³ *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 365, 373.

¹⁴⁴ Yeniçeri Ağası Lala Mehmed Ağa'nın karşılaştığı sıkıntılar hakkında bkz. *Tarih-i Selânikî*, c. I, s. 367-368, 371-373.

¹⁴⁵ Mustafa 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, c. 5, s. 1161; İbrahim Peçevî, *Târih-i Peçevî*, Matbaa-ı Âmire, İstanbul 1866, c. II, s. 145.

¹⁴⁶ Christine M. Woodhead, *The Şehnâme-i Hümâyûn of Ta'likî-zâde Mehmed Efendi on the Ottoman Campaign into Hungary in 1593-1594: A Critical Edition of the Text, with introduction and annotation*, University of Edinburgh, Doktora Tezi, 1979, c. II, s. 93-95.

Paşa'nın emirlerine uymamıştı, fakat yerini alan Yemişçi Hasan Ağa Tata ve iki aydan fazla süren Yanıkkale kuşatmalarında yeniçerileri metrislere sokmayı başarmıştı.¹⁴⁷

Belgrad'da kışlayan Koca Sinan Paşa, 1595 yılında Viyana'yı kuşatmayı hedefliyordu, ancak aynı tarihlerde Eflak voyvodasının Osmanlılara isyan etmesi yeni bir cephenin açılmasına sebep olmuştu. Üstelik Ocak 1595'te III. Murad vefat etmiş ve III. Mehmed tahta çıkmıştı. Eflak üzerine gönderilen ordunun mağlup olmasının ardından Sadaret Kaymakamı Ferhad Paşa, Eflak'a sefer düzenlemek için sadrazam ve serdar-ı ekrem tayin edilmişti (Şubat 1595).¹⁴⁸ Ferhad Paşa ordu hazırlıklarıyla meşgul iken, Mart 1595'te Yeniçeri Ağası Yemişçi Hasan Ağa III. Mehmed tarafından azledilmişti. Selânikî'ye göre, Silistre ve Rusçuk'da düşmanın saldırısına uğrayanlar, Ayasofya'da cuma namazı kılan Sultan'a seslerini duyurmak istemişti. Bu sırada çavuşlardan biri şikayetçileri azarlamış ve bunun üzerine yeniçeriler çavuşa sataşmıştı. Olanları gören Sultan, ertesi gün Yemişçi Hasan Ağa'yı azletmişti. Selânikî'ye göre, Hasan Ağa'nın ardından “*germ ü sert-i rüzgâr çeküp çaşni-i zehr ve kahr-ı azli tatmış, amma ağalık hükûmetinde a'yân-ı devlet ile*” arası iyi olmamıştı.¹⁴⁹

Hasan Ağa'nın yerine yeniçeri ağası tayin edilen Kapıcıbaşı Haramî Ahmed Ağa, Ferhad Paşa'nın seferden önce düzenlediği savaş meclisine çağrılmıştı.¹⁵⁰ Aynı tarihlerde serhadden dönen kapıkulu sipahilerinin ulufelerini eksik aldığı için çıkardığı ayaklanma sırasında yeniçerileri organize ederek olaylara müdahale etmiş ve bunun karşılığında III. Mehmed tarafından ödüllendirilmişti.¹⁵¹ Eflak seferi hazırlıkları kapsamında başkentte bulunanlar haricinde Anadolu ve Rumeli'de bulunan yeniçerilerin de orduya katılmasıyla ilgilenmişti. Bütün hazırlıklarla yakından ilgilenmesine rağmen Haramî Ahmed Ağa'nın Eflak seferine katılmamasına ve sonraki yıl düzenlenecek Macaristan seferinden önce Belgrad'da bulunmasına karar verilmişti.¹⁵²

¹⁴⁷ BOA, TSMA.e.857/60; *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadrî) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*, haz. Ziya Yılmaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, c. I, s. 39-40.

¹⁴⁸ Yusuf Heper, “Osmanlı-Rumen Kaynakları Perspektifinden Ferhad Paşa'nın Eflâk Seferine Tayini ve Yapılan Askerî Hazırlıklar (1595)”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, s. 10 (2023), s. 631-648.

¹⁴⁹ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 463.

¹⁵⁰ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 467-468.

¹⁵¹ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 470-471, 472.

¹⁵² *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 59.

Serdar-ı Ekrem Ferhad Paşa, başkentten ayrıldıktan sonra yeniçerileri idare edemediği için Yeniçeri Ağası Ahmed Ağa'nın sefere çıkmasını talep etmişti. Bunun üzerine III. Mehmed, Ahmed Ağa'ya yeniçerilerin başına geçerek sefere katılmasını emretmişti.¹⁵³ Ne var ki bir süre sonra yeni bir kararla Ahmed Ağa'nın sefere katılması bir kez daha iptal edilmişti. Selânikî, “*her giz bir târîhde vâki' olmuş kıssa değildir*” ifadeleriyle açıkladığı bu olay üzerine ehl-i vukufun “*bu cümle sül-i tedbîrîn ukubeti az zemânda Serdâra râcî'dür, tarrâka anda çatlar, kabak anın başında ufanur*” diyerek yorumladığını da ekler.¹⁵⁴ Nitekim, yeniçeri ağasının desteğinden mahrum kalan Ferhad Paşa kapıkulu askerlerini bir araya getirmeyi başaramadığı için Eflak seferinin ortasında azledilmişti (Temmuz 1595).

Ferhad Paşa'nın tecrübeleri, III. Mehmed'in yeniçeri ağasını serdar-ı ekremlerin emrinde sefere göndermekte istekli olmadığını göstermişti. Ahmed Ağa da yaşananlardan sonra azledilmiş ve Yemişçi Hasan Ağa yeniden yeniçeri ağası tayin edilmişti (Haziran 1595). Gelişmeleri değerlendiren Selânikî, yeniçeri ağalarının son yıllarda itibar kaybına uğradığını ve yılda birkaç defa yeniçeri ağasının değişmesinin hazineyi de zarara uğrattığını ifade etmişti. Ayrıca yeniçeri ocağında meydana gelen bozulmayla yeniçeri ağalarının statü kaybı arasında doğrudan bağlantı kurmuştu. Ona göre, yüzyıllarca “*ahvâl-ı saltanat yeniçeri tâ'îfesi ile zapt oluna gelmişdi*” ve “*ana hâkim olanların cevher-i zâtı kâmilü'l-ayar ve sıdk u istikametde pesendîde-etvâr ile iştihâr bulanların makamı*” idi. Ancak, son yıllarda yeniçeri ağaları askerî rical arasında önemini yitirmişti.¹⁵⁵

Ferhad Paşa'nın yerine bir kez daha sadrazam ve serdar-ı ekrem tayin edilen Koca Sinan Paşa, Eflak seferinde ağır bir mağlubiyet almıştı. Bu dönemde yeniçeri ağasının da Sinan Paşa ile birlikte sefere katılması tekrar gündeme gelmiş, fakat daha sonra bundan vazgeçilmişti.¹⁵⁶ Serhadden art arda kötü haberler İstanbul'a ulaşmaya başladığında Yeniçeri Ağası Yemişçi Hasan Ağa, 28 Eylül 1595'te Orta Mescid'de bölük ağaları ve eski yoldaşlarla yeniçerilerin başında sefere çıkma meselesini tartışmak için bir görüşme gerçekleştirmişti. Yeniçeriler ise III. Mehmed'in seferi yönetmesini istemişti.¹⁵⁷ Hasan Ağa sonraki günlerde de yeniçerileri ikna etmeye çalışmış, fakat her seferinde “*Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri ile*

¹⁵³ BOA, A.DVNSMHM.d.73/185.

¹⁵⁴ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 484.

¹⁵⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 486-487.

¹⁵⁶ BOA, A.DVNSMHM.d.73/135.

¹⁵⁷ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 524.

giderüz ve illâ gitmezüz” cevabını almıştı. Damad İbrahim Paşa’nın Yeniçeri Ağası’nın evinde bölük ağaları ve eski yeniçerilerle yaptığı görüşmede de sonuç değişmemişti. Hatta yeniçeriler Ağa Kapısı’na tuğ dikilmesine izin vermemiş ve Hasan Ağa’ya “*sen iki kerre gelüp ocağa ağa olmak kanun değildir, ola-gelmemiştir, niçün oldun, sözümü onat dinle, sonra peşimân olmayasın*” diyerek tehdit etmişti.¹⁵⁸

Yeniçerilerin bu kararlı duruşuna ve ulemanın baskısına karşı gelemeyen III. Mehmed en sonunda bizzat sefere çıkmayı kabul etmişti.¹⁵⁹ Seferden önce Hasan Ağa azledilmiş ve Kapıcı-başı Veli Ağa yeniçeri ağası tayin edilmişti (5 Ocak 1596). Veli Ağa, birkaç sene Macaristan’daki serhad kalelerinde görevli yeniçeriler ile kapıkulu sipahilerinin ulufelerini ödemekle ilgilenmişti. Bu vazifesi sırasında serhad kalelerinde yeniçerilerin defterlerde yazılandan daha az olduğunu da keşfetmiş ve bu nedenle çorbacıların saldırısına uğramıştı.¹⁶⁰ Sultan, serhaddaki duruma vakıf olan ve vazifesini hakkıyla yerine getiren Veli Ağa ile sefere çıkmayı uygun görmüş olmalıdır. Diğer taraftan, Veli Ağa yeniçerileri sefere hazırlamakta çeşitli sıkıntılarla karşılaşmıştı. Mesela, Yeniçeriler, tûğ-ı hümayûnun önünde müteferrikalar, çaşnigirler ve çavuşlar yerine yeniçeri ağasının yürümesini talep etmişlerdi. Selânikî, ocağa karışan ecnebilerin bu şekilde kadim kanunlara aykırı taleplerde bulunduklarını belirtmişti.¹⁶¹

Yeniçeri Ağası Veli Ağa, Eğri seferi boyunca yeniçerileri idare edebilmiş ve verilen vazifeleri başarıyla yerine getirmişti. Çatalca menzilinde III. Mehmed’in elini öptükten sonra yeniçerilerle ordunun önünden Belgrad’a doğru yola koyulmuştu.¹⁶² Belgrad’a ulaştığında yeniçerilerle Sultan’ı karşılamıştı.¹⁶³ Varadin’den Segedin’e geçmek için Tuna Nehri üzerinde bir köprü yapılması gerektiğinde Veli Ağa yeniçerilerle birlikte bu vazifeyi üstlenmişti. Bunun karşılığında Sultan tarafından taltif edilmişti.¹⁶⁴ Veli Ağa, Eğri Kalesi’nin muhasarasında yeniçerilerin önemli bir kısmıyla

¹⁵⁸ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 527-528.

¹⁵⁹ Yasemin Beyazıt, “Yeniçeri ve Ulema Hem-Dest i Vifak Oldukda Padişah Seferi Olur: Osmanlı Toplumu’nda Siyasi Muhalefet ve Sefer İlişkisi”, *Osmanlı Payitahtında Siyasi Muhalefet ve Protesto Kültürü*, ed. Yasemin Avcı, Umur Karabulut, Sezen Karabulut, Libra Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 91-144.

¹⁶⁰ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 522.

¹⁶¹ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 594-595.

¹⁶² *Sultan III. Mehmed’in Eğri Seferi Ruznâmesi*, haz. Günhan Börekçi, Okur Kitaplığı, İstanbul 2017, s. 42.

¹⁶³ *Eğri Seferi Ruznâmesi*, s. 64; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 135.

¹⁶⁴ *Eğri Seferi Ruznâmesi*, s. 70, 74; *Hasan Bey-zâde Târihi*, c. III, s. 497-498.

metrislere girmiş ve kuşatma kollarından birini yönetmişti.¹⁶⁵ Kuşatma devam ederken Rumeli beylerbeyliğine terfi etmişti.¹⁶⁶ Ancak, Eğri'nin fethinden kısa bir süre sonra Avusturya ordusunun harekete geçtiği haberi ordugâha geldiğinde Rumeli birlikleriyle düşmanın üzerine gitmeye cesaret edemeyince görevinden alınmıştı.¹⁶⁷ Veli Paşa'nın yerine Kapıcıbaşı Sarıkcı Mustafa Ağa yeniçeri ağası atanmıştı (11 Ekim 1596).¹⁶⁸

III. Mehmed, Koca Sinan Paşa'nın izinden giderek yeniçeri ağasını ve yeniçerileri kuşatma metrislerinde görevlendirmişti.¹⁶⁹ Eğri'nin fethinden sonra meydana gelen Haçova Meydan Muharebesi'nde¹⁷⁰ ise yeniçeri ağası ve yeniçerilerin ordu düzeninde Sultan'ın otağının önünde konumlandırılmadıkları fark edilir. Yeniçeri Ağası Sarıkcı Mustafa Ağa emrindeki yeniçeriler, Haçova'da bulunan Eski Kilise civarına geçmek için Sultan'dan ayrılıp nehri aşarak kilisenin yakınlarında safa girmişti. Akabinde düşman taburu karşısında darbzenlerle bir savunma hattı oluşturan tüfekli yeniçeriler üç saf halinde alay bağlamıştı. III. Mehmed ise nehrin gerisinde otağını kurmuştu. 26 Ekim 1596'da düşman taburları düzenli şekilde ilerleyerek önce Osmanlı süvarilerini püskürtmüş ve ardından yeniçeri saflarını dağıtmıştı. Yeniçeriler, kapıkulu sipahileri ve eyalet birlikleri nehri aşarak firar etmişti. Düşman askerleri kaçan Osmanlı askerlerinin ardından savunmasız kalan Sultan'ın otağına kadar girmişti.¹⁷¹ Savaşı anlatan anonim bir mektupta, yeniçerilerin firar ederken önlerine gelen Osmanlı askerini yağmaladığı ve bu rezillliğe mâni olamadığı için

¹⁶⁵ *Eğri Seferi Ruznâmesi*, s. 91, 98, 99, 100, 103; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 147, 148, 149, 150; *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 635.

¹⁶⁶ Nida Millik Akdoğan, *Dâ'i-i Fakir: Tarih-i Engürüs ve Feth-i Eğri (Tahkikli Neşir)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 42; BOA, Ruûs Kalemi Defterleri (A.RSK.d), 1474, s. 169.

¹⁶⁷ *Eğri Seferi Ruznâmesi*, s. 109-110; *Hasan Bey-zâde Târîhi*, c. III, s. 510-511.

¹⁶⁸ BOA, A.RSK.d.1474, s. 169; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 154-155.

¹⁶⁹ Eğri seferi hakkında bkz. Yusuf Heper-Pınar Yiğit Türker, "Uzun Savaşlar Döneminin En Kritik Mücadelesi: Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi [1596]", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, sy. 21 (2024), s. 196-215.

¹⁷⁰ Muharebe hakkında bkz. Feridun Emecen, "Haçovası Savaşı", *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2011, s. 225-236.

¹⁷¹ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 162-165; *Hasan Bey-zâde Târîhi*, c. III, s. 527-534; *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 640-641.

Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa'nın savaştan sonra azledildiği belirtilmişti.¹⁷² Gerçekten de Mustafa Ağa savaşın ertesi günü görevinden alınmış ve yerine Mirahur Tırnakçı Hasan Ağa yeniçeri ağası tayin edilmişti (27 Ekim 1596).¹⁷³

Eğri Seferi, yeniçerilerin, padişahla organik bağının koptuğunu göstermesi açısından çok önemlidir. Nitekim, III. Mehmed, sonraki senelerde kendisini yeniden sefere davet eden yeniçerilere “*tabur muhârebesindeki gibi gürûh alay alay firâr eyleyüp a'dâ-i dîn-i müşrikîn mukabelesinde velî-i ni'meti tenhâ koyup*” gitmelerini hatırlatıp tekliflerini reddetmişti.¹⁷⁴ Öte yandan, 1597 yılında Serdar Satırcı Mehmed Paşa'nın düzenlediği sefere yeniçeri ağası katılmamıştı. Seferden önce kapıkulu askerleri, ordunun başında sadrazamın bulunmasını istemiş, fakat talepleri kabul edilmemişti.¹⁷⁵ Yeniçeri ağasının da beşinci vezir payesiyle Üngürüs (Macaristan) Serdarı tayin edilen Satırcı Mehmed Paşa'nın emrinde sefere çıkmasının münasip görülmediği anlaşılır. Bunun yerine Yeniçeri Kethüdası Parmaksız Ali Kethüda, 12.000 yeniçerinin başında sefere memur edilmişti.¹⁷⁶

Yeniçeri ağası başlarında olmamasına rağmen yeniçeriler 1597'de Tata Kalesi'nin muhasarasında metrislerde hizmet etmişti.¹⁷⁷ Serdar Satırcı Mehmed Paşa, Belgrad'da iken eyaletlerden gelmesi gereken on beş bin yeniçeriden sadece üç bininin ordugaha ulaştığını merkeze rapor etmişti.¹⁷⁸ Başarısız geçen seferin ardından Yeniçeri Kethüdası Parmaksız Ali Kethüda görevinden alınmış ve yerine Hamza Kethüda atanmıştı (Aralık 1597).¹⁷⁹ 1598 yılında gerçekleşen Varad Kalesi'nin kuşatmasında yeniçeriler Hamza Kethüda'nın emrinde Serdar Mehmed Paşa'nın kolunda metrislerde mücadele etmişti.¹⁸⁰ Seferin sonunda yeniçeriler kethüdalarıyla birlikte Belgrad'da kışlamıştı.¹⁸¹

¹⁷² Hasan Ali Esir, “Eğri Kalesi'nin Fethi ve Haçova Meydan Savaşı'nı Anlatan Fetih-name Türünde Bir Mektup”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, sy. 2 (2008), s. 185.

¹⁷³ *Eğri Seferi Ruznâmesi*, s. 115.

¹⁷⁴ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 707-708.

¹⁷⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 674.

¹⁷⁶ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 680-681, 689; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 183-184, 190.

¹⁷⁷ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 198.

¹⁷⁸ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 718.

¹⁷⁹ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 203, 209.

¹⁸⁰ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 217-218.

¹⁸¹ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 228.

Satırcı Mehmed Paşa'nın Avusturya seferlerinde başarısız olması üzerine¹⁸² 1599 yılında Sadrazam Damad İbrahim Paşa ve Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa'nın sefere çıkmasına karar verilmişti.¹⁸³ III. Mehmed, saltanatında ilk defa serdar-ı ekremle sefere çıkan yeniçeri ağası olan Hasan Ağa'ya bir ferman yazarak “*yeniçeri kullarum tâfesinde istimâlet ve re'âya ve berâyaya himâyet ve muhâfazadan hâli olmayasın*” diye telkinde bulunmuştu.¹⁸⁴ Ordunun önünde Belgrad'da varan Hasan Ağa, İbrahim Paşa'nın emriyle Satırcı Mehmed Paşa'yı katletmişti.¹⁸⁵ Önemli bir kısmı önceki seneler kethüdayla birlikte Belgrad'da kışlamış olmasına ve III. Mehmed serhadde kışlamaları için emir çıkarmasına rağmen yeniçeriler seferin sonunda Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa'ya baskı yaparak İstanbul'a dönmüştü. Selânikî'ye göre “*ola-gelmemişdür, kanûn olup kalur, tar yerlerdür; Rûmili seferler ile nice yıldan beri ayaklanup perîşân olmuşdur, tahammülüz yokdur*” diyerek Hasan Ağa'yı ikna etmişlerdi. Yeniçerilerin emirlerine uymaması Sultan'ı rahatsız etmişti.¹⁸⁶

Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa yeniçerilerin başında 1600 yılında düzenlenen Kanije seferine katılmıştı. Kanije Kalesi'nin kuşatmasında metrislerde hizmet etmiş ve Avusturya imdat ordusuyla kale önlerinde meydana gelen savaşta yeniçerilerin başında yer almıştı.¹⁸⁷ Seferin ardından yeniçerilerle İstanbul'a dönen Hasan Ağa bir süre sonra azledilmiş ve yerine Mirahur Ali Ağa yeniçeri ağası tayin edilmişti (Mayıs 1601).¹⁸⁸ 1601-1602 yılları arasında yeniçeri ağaları serdar-ı ekremlerin emrinde her sene Avusturya seferine katılmış ve kuşatmalarda metris hizmeti görmeyi sürdürmüştü (Ek-1).

Eski yeniçeri ağası Vezir Lala Mehmed Paşa 1603 yılında Üngürüs Seraskeri olarak seferi düzenlemeye memur edildiğinde, I. Ahmed ve Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'dan yeniçerilerin yeniçeri ağasının

¹⁸² Feridun Emecen, “Onbeş Yıl Seferleri Tarihinden Bir Safha: Osmanlı Kaynaklarına Göre 1598 Varad Seferi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, s. 15 (1997), s. 265-303.

¹⁸³ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 768; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 239.

¹⁸⁴ *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler: Telhisler (1597-1607)*, haz. Cengiz Orhonlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1970, s. 8-9.

¹⁸⁵ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 815; *Hasan Bey-zâde Târîhi*, c. III, s. 603-604; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 254.

¹⁸⁶ *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 844-845.

¹⁸⁷ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 274, 283-297; *Tarih-i Selânikî*, c. II, s. 864.

¹⁸⁸ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 301; Yıldız, “Commanders of the Janissary Army”, s. 404.

başbuğluğunda sefere çıkmasını talep etmişti.¹⁸⁹ Ancak, bu isteği kabul edilmemiş ve yeniçeriler Yeniçeri Kethüdası Sefer Ağa'nın emrinde sefere katılmıştı.¹⁹⁰ 1604 yılında Yeniçeri Ağası Ahmed Ağa'nın Şark Serdarı Cigalazâde Sinan Paşa'nın yanında Safevi seferine katılması gündeme gelmiş¹⁹¹, fakat daha sonra Serdar-ı Ekrem Malkaçoğlu Ali Paşa'nın emrinde Avusturya seferine katılmasına karar verilmişti. Yeniçeri ağası sonraki sene de serdar-ı ekremi düzenlediği seferde yer almıştı.¹⁹²

Avusturya seferlerinden itibaren yeniçeriler kuşatma metrislerinde görevlendirilmeye başlarken, yeniçeri ağalarının bu vazifeyi icra etmemesi azledilmeleri için bir gerekçe olarak kabul edilmişti. Mesela, 1604 yılındaki Estergon kuşatmasında Yeniçeri Ağası Nakkaş Hasan Ağa “*bir gün dahi metrise varmadığı*” için Serdar-ı Ekrem Lala Mehmed Paşa tarafından azledilmişti.¹⁹³ Mehmed Paşa'nın bu mesele hakkında I. Ahmed'e yazdığı telhiste, ilk önce “*ecdâd-ı izamları zemânında bölük halkı kulları meterislerde karavul hidmetini edegelmemişler iken*” ifadesiyle Avusturya seferleriyle birlikte bu durumun değiştiğini hatırlatmıştı. Estergon muhasarasında da “*umûmen kapu kulları var maktûrların sarf edüp bölük halkı karavul kollar hidmetlerinde ve yeniçeri kulları meterislerde sa'y u ikdâm üzere*” hizmet ettiğini açıklamıştı. Ancak, Nakkaş Hasan Ağa yeniçerileri hizmetten soğutacak söz ve davranışlarda bulunmuştu. Yeniçerilerin metrislerden ayrılmasına, topları çekmelerine ve nihayet ordunun düşmanın saldırısına karşı savunmasız duruma düşmesine sebep olmuştu. Mehmed Paşa, Hasan Ağa'nın azledilmemesi durumunda İstanbul'da yeniçerilerin olay çıkaracağını da belirtmişti.¹⁹⁴

Netice itibarıyla, yeniçeri ağaları 1593-1606 yılları arasında serdar-ı ekrem ve padişahların düzenledikleri seferlere iştirak ederken, Üngürüs serdarları ordunun başına geçtiğinde yeniçeri kethüdaları yeniçerilere başbuğluk etmişti. Ayrıca 1594 yılından itibaren gerçekleşen kuşatmalarda yeniçeri ağaları ve yeniçeriler metrislerde hizmet etmeye başlamıştı. Yeniçeri ağalarının askerî vazifelerinde gözlemlenen bu iki köklü değişimde, 1578 yılından itibaren yeniçeri ocağının padişahın özel birliği hüviyetini

¹⁸⁹ *Telhîsler*, s. 72.

¹⁹⁰ *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 353, 370.

¹⁹¹ *Telhîsler*, s. 104-105; *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 383.

¹⁹² *Topçular Kâtibi*, c. I, s. 401, 427.

¹⁹³ Nâimâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsati Ahbârî'l-Hâfikayn)*, haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, c. I, s. 282.

¹⁹⁴ *Telhîsler*, s. 122.

kaybederek devlet ordusunun bir parçası haline gelmesinin ve uzun savaşlar döneminde serdarların askerî sahada yetkilerini genişletmelerinin etkisi vardı.

Sonuç

Osmanlıların, 1578 yılından itibaren doğuda ve batıda uzun savaşlara girmesi yeniçeri ocağında ve yeniçeri ağalarının vazifelerinde köklü değişimlere zemin hazırlamıştı. Safevi savaşları boyunca cephelere ve yeni fethedilen yerlerde vazifelendirmek için sürekli yeniçeriye ihtiyaç duyulması, yeniçeri ağalarını yeni tedbirler almaya sevk etmişti. Devşirme sisteminin ve acemi oğlanlarının mevcut talebi karşılamaması nedeniyle özellikle 1585 yılından itibaren yeniçeri ağaları ocağa daha fazla sayıda ecnebi kaydetmeye başlamıştı. Bunun sonucunda 1590 yılına gelindiğinde yeniçerilerin sayısı neredeyse iki katına çıkmıştı. Yeniçeri ağaları yeniçeri ocağının büyümesinde doğrudan rol oynarken, bu gelişmenin sonuçlarıyla da ilgilenmek zorunda kalmıştı. Ecnebilerin katılmasıyla yeniçeri ocağında disiplin azalmış ve ulufelerin ödenmesi devletin ana meselelerinden biri haline gelmişti. Bu gelişmeler 1593 yılından itibaren yeniçeri ağalarının serdar-ı ekremlerin düzenledikleri Avusturya seferlerine katılmalarına sebep olmuştu. Yeniçerilerin, metris hizmeti gibi yeni vazifelerle yükümlü tutulmaları da yeniçeri ağalarının görev kapsamını genişletmişti. Diğer taraftan, yeniçeri ocağının dönüşüme uğradığı bu dönemde yeniçeri ağalarının çeşitli usulsüzlüklere bulaşmaları ağa tayinlerinde yeni bir düzenle yapılmasına gerekçe olmuştu. Yeniçeri ağalarının faaliyetlerinden şikayetçi olan yeniçeriler, çözüm olarak ocak içinden ağa seçilmesini talep etmişti. Avusturya seferlerinden kısa bir süre sonra yeniçeri ağaları ocak içinden atanmaya başlanmıştı.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Divan-ı Hümayûn Sicillatı Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.d), 32, 34, 35, 36, 38, 43, 44, 51, 52, 58, 61, 62, 71, 72, 73.

Kamil Kepeci Defterleri (KK.d), 236, 239.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d), 7477, 16061, 16273. 16273.

Ruûs Kalemî Defterleri (A.RSK.d), 1474.

Yeniçeri Kalemî Defterleri (D.YNÇ.d), 33637, 33661.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

TSMA.e.857/60.

Kaynak Eserler

Akdoğan, Nida Millik, *Dâ'i-i Fakir: Tarih-i Engürüs ve Feth-i Eğri (Tahkikî Neşir)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Âsafî Dal Mehmed Çelebi, *Şecâ'atnâme*. haz. Abdülkadir Özcan, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007.

- Câfer İyânî, *Tevârih-i Cedid-i Vilâyet-i Üngürüs*, haz. Mehmet Kirişcioğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.
- Friedrich Seidel, *Sultanın Zindanında: Osmanlı İmparatorluğu'na Gönderilen Bir Elçilik Heyetinin İbret Verici Öyküsü (1591-1596)*. çev. Türkiş Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2010.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr: 4. Rükün*. c. 5, haz. Suat Donuk, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2024.
- Gelibolulu Mustafa Âlî, *Nusret-nâme*. haz. Mustafa Eravcı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- Giovanni-Tommaso Minadoi, *The War Between the Turks and the Persians: Conflict and Religion in the Safavid and Ottoman Worlds*. çev. Abraham Hartwell, I.B. Tauris, London 2019.
- Hasan Bey-zâde Ahmet Paşa, *Hasan Bey-zâde Târîhi: Tahlil-Kaynak Tahlili*. haz. Şevki Nezih Aykut, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2004.
- İbrahim Peçevî, *Târîh-i Peçevî*. c. II, Matbaa-ı Âmire, İstanbul 1866.
- Koca Sinan Paşa'nın *Telhisleri*. haz. Halil Sahillioğlu, IRCICA, İstanbul 2004.
- Les Négociations de la France dans le Levant ou correspondances, mémoires et actes diplomatiques des ambassadeurs de France à Constantinople*. ed. Ernest Charrière, Imprimerie Impériale, Paris 1860.
- Nâimâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn fî Hulâsati Ahbârî'l-Hâfikayn)*. haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Osmanlı Devlet Düzenine Ait Metinler I: Kitâb-i Müstetâb*, haz. Yaşar Yücel, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974.
- Osmanlı Tarihine Âid Belgeler: Telhisler (1597-1607)*. haz. Cengiz Orhonlu, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1970.
- Özbek, Özgül, *Kavânin-i Yeniçeriyân (İnceleme-Metin-Dizin)*. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*. c. I-II, haz. Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Seyyid Lokmân, *Zübdetü'l-Tevârih: Osmanlı Tarihi (1299-1595), (İnceleme-Tenkitli Metin)*. haz. İbrahim Pazan, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2022.
- Sultan III. Mehmed'in Eğri Seferi Ruznâmesi*, haz. Günhan Börekçi, Okur Kitaplığı, İstanbul 2017.
- Sungur, Çetin. *Rahîmizade İbrahim Harîmî Çavuş'un Zafername-i Sultan Murad Han Adlı Eseri'nin Transkripsiyonu*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Şeyh Vefâyî Mehmed, *Tevârih-i Gazavat-ı Sultan Murâd-ı Sâlis*. haz. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.
- Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*. haz. Ziya Yılmaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- Woodhead, Christine M., *The Şehnâme-i Hümâyûn of Ta'likî-zâde Mehmed Efendi on the Ottoman Campaign into Hungary in 1593-1594: A Critical Edition of the Text, with introduction and annotation*. University of Edinburgh, Doktora Tezi, 1979.

- AKSOYAK, İsmail Hakkı, “Gelibolulu Mustafa Âlî: Fursatnâme”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, sy. 3 (2019), s. 171-220.
- BARDAKÇI, Özkan, *Faire la guerre au XVIIe siècle: Regards croisés sur les guerres austro-ottomanes*, Classiques Garnier, Paris 2025.
- BEYAZIT, Yasemin, “Yeniçeri ve Ulema Hem-Dest i Vifak Oldukda Padişah Seferi Olur: Osmanlı Toplumu’nda Siyasi Muhalefet ve Sefer İlişkisi”, *Osmanlı Payitahtında Siyasi Muhalefet ve Protesto Kültürü*, ed. Yasemin Avcı, Umut Karabulut, Sezen Karabulut, Libra Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 91-144.
- DARLING, Linda T., *The Janissaries of Damascus in the Sixteenth Century, Or, How Conquering a Province Changed the Ottoman Empire*. EB-Verlag Dr. Brandt, Berlin 2019.
- EMECEN, Feridun, “Uzun Savaşların Başlaması (1592-1606) ve Zitvatorok Anlaşması: Dönemin Çağdaş Osmanlı Kaynaklarının Değerlendirilmesi”, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 279-295.
- EMECEN, Feridun, “Haçovası Savaşı”, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2011, s. 225-236.
- EMECEN, Feridun, “Onbeş Yıl Seferleri Tarihinden Bir Safha: Osmanlı Kaynaklarına Göre 1598 Varad Seferi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, s. 15 (1997), s. 265-303.
- ERDOĞAN, Ayşenur, *Osmanlı Devleti’nde Yeniçeri Ağalığı Kurumu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- ESİR, Hasan Ali, “Eğri Kalesi’nin Fethi ve Haçova Meydan Savaşı’nı Anlatan Fetih-name Türünde Bir Mektup”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, sy. 2 (2008), s. 177-190.
- FINKEL, Caroline *The Administration of Warfare: the Ottoman Military Campaigns in Hungary, 1593-1606*, WVGÖ, Wien 1988.
- FODOR, Pál, “Osmanlı-Avusturya Savaşları Öncesi Osmanlı Diplomasisi (1593-1606)”, *Osmanlı*, ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, c. 1, s. 452-455.
- GÜL, Abdulkasım, *Yeniçeriliği Tarihi 1: Yeniçeri Ocağı’nın Teşkilat Yapısı ve Nefer Kaynağı*. Küre Yayınları, İstanbul 2022.
- GÜL, Abdulkasım, *Yeniçeriliği Tarihi 2: Yeniçeri Ordusu, Yeniçerilerin Hakları ve Mükellefiyetleri*. Küre Yayınları, İstanbul 2022.
- HEPER, Yusuf, “Osmanlı-Rumen Kaynakları Perspektifinden Ferhad Paşa’nın Eflâk Seferine Tayini ve Yapılan Askerî Hazırlıklar (1595)”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, s. 10 (2023), s. 631-648.
- HEPER, Yusuf - YİĞİT TÜRKER, Pınar, “Uzun Savaşlar Döneminin En Kritik Mücadelesi: Sultan III. Mehmed’in Eğri Seferi [1596]”, *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, sy. 21 (2024), s. 196-215.
- İNALCIK, Halil, “Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700”, *Archivum Ottomanicum*, sy. 6 (1980), s. 283-337.
- KAVAS, Ahmet, “Osmanlı Devleti’ni Kuzey Afrika’da Kalıcılaştıran Sefer: Tunus Savaşı (1574)”, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (2016), s. 1-42.
- KOÇAK, Turgay, *Osmanlı-Safevî Mücadelesinde Askerî Harekât Alanı ve Muharebeler (1578-1590)*, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- KOLÇAK, Özgür, *Ok, Tüfek ve At: 16. Yüzyıl Osmanlı Askerî Devrimi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2023.

Özçelik, E. (2025). Safevi ve Avusturya Seferlerinde Yeniçeri Ağaları ve Yeniçeri Ocağının Dönüşümü (1578-1606). ANKARAD, 6(11), 115-159.

KURU, Mehmet, *Osmanlı'nın Para ile İmtihanı: XVI.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun Para Krizi*. Föl Yayınları, İstanbul 2023.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri I, 1578-1590*. İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1962.

MATTHEE, Rudi, "The Ottoman-Safavid War of 986-998/1578-1590: Motives and Causes", *International Journal of Turkish Studies*, sy. 20 (2014), s. 1-20.

OCAKAÇAN, Levent Kaya, *Geç 16. ve Erken 17. YY'da Osmanlı Devleti'ndeki Patronaj İlişkilerinin Gazanfer Ağa Örneği Üzerinden Venedik Belgelerini Göre İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

TEZCAN, Baki, *The Second Ottoman Empire: Political and Social Transformation in the Early Modern World*. Cambridge University Press, Cambridge 2010.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapukulu Ocakları I: Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocağı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

YILDIZ, Aysel, "Commanders of the Janissary Army: The Janissary Ağas, Their Career and Promotion Patterns". *A Military History of the Mediterranean Sea: Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, ed. Georgios Theotokis, Aysel Yıldız, Brill Leiden 2018, s. 397-462.

YILDIZ, Aysel, "İstanbul'un Asi Kulları: Yeniçeriler, Sipahlar ve Cebeciler", *Payitaht Yeniçerileri: Padişahın Asi Kulları 1700-1826*, ed. Aysel Yıldız, Yannis Spyropoulos, M. Mert Sunar, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2022, s. 201-260.

EK 1: 1578-1590 Safevi Savaşları ve 1593-1606 Avusturya Savaşlarında Yeniçeri Ağalarının ve Yeniçerilerin Başında Sefere Katılanların Listesi¹⁹⁵

SAFEVİ SAVAŞLARI (1578-1590)			
Sene	Seferi Yöneten	Yeniçeri Ağası	Yeniçerilerin Başında Sefere Katılan
1578	Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa	Cerrah Mehmed Ağa (Nisan 1578-Aralık 1579)	Yeniçeri Kethüdası İbrahim Kethüda
1579	Serdar-ı Ekrem Lala Mustafa Paşa		Yeniçeri Kethüdası İbrahim Kethüda
1580	Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa	İbrahim Ağa (Aralık 1579-Şubat 1582)	Yeniçeri Kethüdası İbrahim Kethüda
1583	Serdar-ı Ekrem Ferhad Paşa	Yusuf Ağa (Temmuz 1582-Ekim 1583)	Yeniçeri Kethüdası
1585	Serdar-ı Ekrem Özdemiroğlu Osman Paşa	Halil Ağa (Ekim 1584-Mayıs 1588)	Yeniçeri Kethüdası
1587	Serdar-ı Ekrem Ferhad Paşa		Yeniçeri Kethüdası Sinan Kethüda
1588	Serdar-ı Ekrem Ferhad Paşa		Yeniçeri Kethüdası Sinan Kethüda
AVUSTURYA SAVAŞLARI (1593-1606)			
1593	Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa	Lala Mehmed Ağa	Yeniçeri Kethüdası
1594	Serdar-ı Ekrem Koca Sinan Paşa	Lala Mehmed Ağa-Yemişçi Hasan Ağa	Yeniçeri Ağası
1595	Serdar-ı Ekrem Ferhad Paşa	Haremî Ahmed Ağa (Mart-Haziran 1595)	Yeniçeri Kethüdası
1596	III. Mehmed	Veli Ağa (Ocak 1596-Ekim 1596)	Yeniçeri Ağası
1597	Üngürüs Seraskeri Satırcı Mehmed Paşa	Tırnakçı Hasan Ağa (Ekim 1596-Mayıs 1601)	Yeniçeri Kethüdası Parmaksız Ali Kethüda
1598	Üngürüs Seraskeri Satırcı Mehmed Paşa		Yeniçeri Kethüdası Hamza Kethüda
1599	Serdar-ı Ekrem Damad İbrahim Paşa		Yeniçeri Ağası

¹⁹⁵ Yeniçeri ağalarının listesi için bkz. Erdoğan, *Yeniçeri Ağalığı*, s. 407-417; Yıldız, “Commanders of the Janissary Army”, s. 400-427.

1600	Serdar-ı Ekrem Damad İbrahim Paşa		Yeniçeri Ağası
1601	Serdar-ı Ekrem Yemişçi Hasan Paşa	Ali Ağa (Mayıs 1601-Ocak 1603)	Yeniçeri Ağası
1602	Serdar-ı Ekrem Yemişçi Hasan Paşa		Yeniçeri Ağası
1603	Üngürüs Seraskeri Lala Mehmed Paşa	Deli Ferhad Ağa (Ocak-Nisan 1603)- Kasım Ağa (Nisan- Ekim 1603)	Yeniçeri Kethüdası Sefer Ağa
1604	Serdar-ı Ekrem Malkaçoğlu Ali Paşa-Serdar-ı Ekrem Lala Mehmed Paşa	Nakkaş Hasan Ağa (Nisan-Aralık 1604)	Yeniçeri Ağası
1605	Serdar-ı Ekrem Lala Mehmed Paşa	Tırnakçı Biraderi Hüseyin Ağa (Aralık 1604-Mayıs 1606)	Yeniçeri Ağası